

APA7 **STANDARDY-PL**

PODSTAWOWE STANDARDY EDYTORSKIE NAUKOWYCH TEKSTÓW PSYCHOLOGICZNYCH W JĘZYKU POLSKIM NA PODSTAWIE REGUŁ APA 7

**Ewa Skimina
Justyna Harasimczuk
Jan Ciecuch**

**LIBERi
LIBRI**

**PODSTAWOWE STANDARDY
EDYTORSKIE
NAUKOWYCH TEKSTÓW
PSYCHOLOGICZNYCH
W JĘZYKU POLSKIM
NA PODSTAWIE REGUŁ APA 7**

Ewa Skimina
Justyna Harasimczuk
Jan Ciecuch

**PODSTAWOWE STANDARDY
EDYTORSKIE
NAUKOWYCH TEKSTÓW
PSYCHOLOGICZNYCH
W JĘZYKU POLSKIM
NA PODSTAWIE REGUŁ APA 7**

Ewa Skimina
Justyna Harasimczuk
Jan Ciecuch

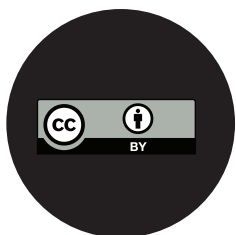
Ewa Skimina <https://orcid.org/0000-0002-2888-4691>
Justyna Harasimczuk <https://orcid.org/0000-0002-3151-7630>
Jan Ciecuch <https://orcid.org/0000-0002-2291-8301>

Podstawowe standardy edytorskie naukowych tekstów psychologicznych
w języku polskim na podstawie reguł APA 7

Wersja internetowa:
<http://www.apa7.liberilibri.pl/>

Korekta językowa:
Małgorzata Najderska

Skład i łamanie:
RAVAMOTIONDESIGN.COM

Publikacja jest udostępniona na licencji Creative Commons Uznanie autorstwa 4.0. Treść licencji jest dostępna na stronie: <https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>

Warszawa: Wydawnictwo Liberi Libri, 2022
www.LiberiLibri.pl

ISBN: 978-83-63487-56-0
DOI: 10.47943/lib.9788363487560

Spis treści

Wstęp 6

1. Struktura tekstu 9

1.1 Podział tekstu i śródtytuły 10

1.2 Przypisy dolne 15

2. Cytowania 19

2.1 Odsyłacze do cytowanych prac 20

2.2 Dosłowne przytaczanie tekstu 28

3. Interpunkcja i ortografia 33

3.1 Używanie znaków interpunkcyjnych 34

3.2 Skróty i skrótowce 42

3.3 Wielkie i małe litery 44

4. Stosowanie kursywy 51

5. Zapis liczb i statystyk 57

5.1 Zapis liczebników 58

5.2 Zapis statystyk 62

5.3 Równania w tekście 63

6. Listy uporządkowane 65

6.1 Porządkowanie wątków w obrębie akapitu 66

6.2 Porządkowanie wątków w osobnych wierszach 67

7. Tabele i rysunki 69

7.1 Numeracja tabel i rysunków 70

7.2 Miejsce tabeli i rysunku w tekście 71

7.3 Prawa autorskie 71

7.4 Tabele 71

7.5 Rysunki 76

8. Zapis bibliografii 79

8.1 Podstawowe schematy zapisów bibliograficznych 80

8.2 Formatowanie zapisów bibliograficznych 84

Załącznik A. Struktura artykułu – raportu z badań 90

Załącznik B. Szczegółowe zasady przygotowania przez autora tekstu wysyłanego do publikacji 93

Załącznik C. Przykład zastosowania reguł opisanych w *Standardach* w artykule naukowym 95

Wstęp

Zasady regulujące styl i edycję naukowego tekstu psychologicznego wysyłanego do publikacji zostały skodyfikowane w *Publication Manual of the American Psychological Association*. Często w skrócie są one nazywane regułami lub standardami APA. Jest to zestaw reguł dotyczących tekstu wysyłanego do publikacji do większości anglojęzycznych naukowych czasopism psychologicznych. Reguły APA są co jakiś czas uaktualniane. Najnowsze, siódme wydanie ukazało się w 2020 r.

W oparciu o poprzednie, szóste wydanie *Publication Manual of the American Psychological Association* Justyna Harasimczuk i Jan Ciecuch opracowali *Podstawowe standardy edytorskie naukowych tekstów psychologicznych w języku polskim na podstawie reguł APA*, które zostały wydane w 2012 r. Ponieważ niektóre reguły APA (dotyczące przecież języka angielskiego) były niezgodne z regułami języka polskiego, publikacja Harasimczuk i Ciecucha (2012) zawierała dostosowanie reguł APA do reguł języka polskiego. Współpracownikami w zakresie tych dostosowań byli: językoznawca prof. Mirosław Bańko oraz księgoznawca dr Adam Wolański. Dzięki temu proponowany tam jednolity system reguł edytorskich był coraz powszechniej stosowany w Polsce przez wydawnictwa i redakcje czasopism oraz w pracach dyplomowych z zakresu psychologii. Ze względu na liczne zmiany wprowadzone w siódmym wydaniu *Publication Manual of the American Psychological Association* postanowiliśmy zaktualizować również polską wersję standardów.

Pragniemy podkreślić, że niniejsza publikacja stanowi zbiór zasad dotyczących przygotowania przez autora tekstu naukowego do jego złożenia w wydawnictwie. Natomiast wydawnictwa w ostatecznej wersji wydawanych książek lub czasopism mogą stosować reguły różniące się od reguły APA. Dotyczy to np. numeracji śródtytułów w monografiach (por. część 1.1.1). Ich obecność – choć niezalecana przez reguły APA – może zwiększać uporządkowanie dłuższego tekstu i wydawnictwa mogą je stosować, zwłaszcza w przypadku monografii. Dotyczy to też niepublikowanych prac magisterskich.

WSTĘP

Kiedy w niniejszej pracy odnosimy się do siódmego wydania *Publication Manual of the American Psychological Association*, posługujemy się skrótowcem APA 7, zaś po dwukropku podajemy numery odpowiednich rozdziałów lub podrozdziałów. Kiedy odnosimy się do *Podstawowych standardów edytorskich naukowych tekstów psychologicznych w języku polskim na podstawie reguł APA 7*, używamy skróconej nazwy *Standardy*. Natomiast kiedy przywołujemy jedną z sekcji *Standardów*, podajemy jej numer poprzedzony wyrazem część (jak na końcu poprzedniego akapitu).

Przygotowując tę publikację, wzorowaliśmy się na *Podstawowych standardach edytorskich naukowych tekstów psychologicznych w języku polskim na podstawie reguł APA* (Harasimczuk i Ciecuch, 2012). Zachowaliśmy ich strukturę, nieco ją rozszerzając, pozostawiając także znaczne części tekstu na temat tych regulacji, które nie uległy zmianie. Naszym celem było utrzymanie jak największej zgodności reguł obowiązujących w języku polskim z regułami obowiązującymi w języku angielskim przy zachowaniu zasad polskiej pisowni. Zmiany nie ominęły żadnego z rozdziałów *Standardów*. Zalecamy zatem dokładne zapoznanie się z całą treścią niniejszej publikacji. Szczegółnej uwadze polecamy zmiany, które wprowadzono w następujących zakresach:

- formatowanie śródtytułów (część 1.1.1)
- odsyłacze do prac dwóch oraz trzech lub więcej autorów (część 2.1.2)
- zapis tytułów tabel i rysunków oraz ich adnotacji (część 7)
- zapisy bibliograficzne, w tym: sposób zapisu numeru DOI i niewskazywanie miejsca wydania w zapisach bibliograficznych dotyczących publikacji książkowych (część 8.1).

Dodatkowo w niniejszych *Standardach* wprowadziliśmy szereg uzupełnień. Pojawił się nowy rozdział dotyczący formatowania list uporządkowanych (część 6) oraz kilka nowych podrozdziałów, w tym podrozdział omawiający dwa warianty umieszczania w tekście tabel i rysunków (część 7.2) i podrozdział zawierający dodatkowe informacje

na temat tworzenia zapisów bibliograficznych (część 8.2). Ponadto dodaliśmy *Załącznik C*, w którym na przykładzie fragmentów psychologicznego artykułu naukowego demonstrujemy zastosowanie wybranych reguł omawianych w niniejszej wersji *Standardów*.

Kierujemy wyrazy wdzięczności do Małgorzaty Najderskiej, Klaudii Ponikiewskiej oraz Karoliny Rymarczyk, które wnikliwie zapoznały się z roboczą wersją niniejszej publikacji. Ich cenne sugestie pomogły nam podnieść jakość prezentowanych Państwu *Standardów*.

Ewa Skimina, Justyna Harasimczuk i Jan Ciecuch

1

STRUKTURA TEKSTU

Dłuższy tekst naukowy powinien być podzielony na spójne i wyróżnione jednostki informacyjne. Podział ten ma charakter hierarchiczny – większe części kompozycyjne zawierają w sobie mniejsze elementy. W tekstach psychologicznych dopuszczalna jest pięciopoziomowa hierarchia, nazywana też strukturą zagłębienia. Poszczególne jednostki tej struktury opatrywane są odpowiednio sformatowanymi śródtytułami.

1.1 Podział tekstu i śródtytuły APA 7: 2.21, 2.27–2.28

1.1.1 Hierarchizacja śródtytułów

W organizacji tekstu można wykorzystać pięć stopni śródtytułów (zob. tabela 1). Zgodnie z APA 7 nie należy oznaczać śródtytułów cyframi lub literami. Numeracja obecna w niniejszych *Standardach* została wprowadzona w celu łatwiejszego odnoszenia się do poszczególnych zasad. Sugerujemy, aby zgodnie z tą regułą APA 7 nie wprowadzać numeracji w artykułach naukowych, natomiast w przypadku książek oraz prac dyplomowych (magisterskich i doktorskich) można odstąpić od tej reguły, jeżeli zwiększy to przejrzystość struktury danej pracy.

Zagłębienie struktury śródtytułów zależy od długości i złożoności tekstu. Śródtytuły wymienione w tabeli 1 zostały ułożone hierarchicznie. Pierwszy stopień jest najbardziej ogólny. Kolejne wydzielają coraz bardziej szczegółowe fragmenty tekstu w ramach większych jednostek opisanych bardziej ogólnymi śródtytułami.

STRUKTURA TEKSTU

Tabela 1

Hierarchizacja śródtytułów

Stopień śródtytułu w hierarchii	Teksty w języku angielskim (zgodnie z APA 7)	Teksty w języku polskim (modyfikacje reguł APA 7 wymagane przez polską pisownię i polskie normy edytorskie)
1	<p>Wyśrodkowany, Pogrubiony, Główne Słowa Zaczynające się Wielką Literą</p> <p>Tekst rozpoczyna się od nowego akapitu.</p>	<p>Wyśrodkowany, pogrubiony, pierwsze słowo zaczynające się wielką literą</p> <p>Tekst rozpoczyna się od nowego akapitu.</p>
2	<p>Wyrównany do Lewej, Pogrubiony, Główne Słowa Zaczynające się Wielką Literą</p> <p>Tekst rozpoczyna się od nowego akapitu.</p>	<p>Wyrównany do lewej, pogrubiony, pierwsze słowo zaczynające się wielką literą</p> <p>Tekst rozpoczyna się od nowego akapitu.</p>
3	<p>Wyrównany do Lewej, Pogrubiony, Pisany Kursywą, Główne Słowa Zaczynające się Wielką Literą</p> <p>Tekst rozpoczyna się od nowego akapitu.</p>	<p>Wyrównany do lewej, pogrubiony, pisany kursywą, pierwsze słowo zaczynające się wielką literą</p> <p>Tekst rozpoczyna się od nowego akapitu.</p>
4	<p>Wcięty, Pogrubiony, Główne Słowa Zaczynające się Wielką Literą, Zakończony Kropką.</p> <p>Tekst rozpoczyna się w tym samym wierszu i wraz ze śródtytułem stanowi jeden akapit.</p>	<p>Wcięty, pogrubiony, pierwsze słowo zaczynające się wielką literą, zakończony kropką.</p> <p>Tekst rozpoczyna się w tym samym wierszu i wraz ze śródtytułem stanowi jeden akapit.</p>
5	<p>Wcięty, Pogrubiony, Pisany Kursywą, Główne Słowa Zaczynające się Wielką Literą, Zakończony Kropką. Tekst rozpoczyna się w tym samym wierszu i wraz ze śródtytułem stanowi jeden akapit.</p>	<p>Wcięty, pogrubiony, pisany kursywą, pierwsze słowo zaczynające się wielką literą, zakończony kropką. Tekst rozpoczyna się w tym samym wierszu i wraz ze śródtytułem stanowi jeden akapit.</p>

STRUKTURA TEKSTU

Zapis śródtytułów w APA 7 uległ zmianie względem poprzedniej edycji. Zmiany te zostały uwzględnione również w zapisie śródtytułów w języku polskim, który przedstawiamy w tabeli 1. Nowe reguły mówią, że wszystkie stopnie śródtytułów są zapisywane pogrubioną czcionką. Zmiany dotyczą także zastosowania kursywy oraz umieszczenia śródtytułu względem tekstu akapitu (ponad tekstem akapitu lub w jego obrębie).

Zgodnie z zasadami polskiej pisowni do zapisu śródtytułów w języku polskim wprowadzono modyfikację dotyczącą stosowania wielkich liter. W oryginalnej wersji standardów APA 7 wszystkie słowa w śródtytułach poza przedimkami oraz krótkimi (poniżej czterech znaków) przyimkami i spójnikami są zapisywane wielkimi literami. Ta sama zasada dotyczy zapisu tytułów (przycaczanych w tekście) w języku angielskim. Zgodnie z polskimi regułami pisowni proponujemy zapis wielką literą jedynie pierwszego słowa oraz nazw własnych występujących w śródtytule. Tę samą zasadę stosujemy w języku polskim do zapisu tytułów.

W poprzedniej wersji standardów w języku polskim wprowadzono zapis śródtytułów pierwszego stopnia kapitalikami. Ze względu na zmiany w APA 7 dotyczące stosowania wielkich liter w śródtytułach w obecnej wersji polskich standardów odchodzimy od tej reguły na rzecz jednolitego zapisu śródtytułów zgodnie z zasadami opisanymi w poprzednim akapicie. Takie rozwiązanie zapewnia większą spójność między polską a angielską wersją standardów APA 7.

Inne reguły dotyczące zapisu śródtytułów opisane w APA 7 – poza tymi odnoszącymi się do wielkości liter – zostały przeniesione do polskiego zapisu w formie niezmienionej. Dotyczy to również rozpoczynania tekstu znajdującego się po śródtytułach. W przypadku śródtytułów pierwszego, drugiego i trzeciego stopnia tekst rozpoczyna się w osobnym wierszu, a śródtytuł nie wchodzi w obręb akapitu. W przypadku śródtytułów czwartego i piątego stopnia tekst zaczyna się w tym samym wierszu, w którym kończy się śródtytuł. Śródtytuł jest zakończony kropką i stanowi integralną część akapitu.

Międzyzłciowe różnice w zakresie samooceny

Samoocena

Tekst sekcji zaczynający się w nowym akapicie. Akapit wcięty na jedną domyślną odległość tabulatora.

Różnice międzyzłciowe

Badania własne

Metoda

Grupa badana

Narzędzia

Samoocena jawna

Skala Rosenberga. Tekst zaczynający się w tym samym akapicie, co śródzłtuł. Akapit wcięty na jedną domyślną odległość tabulatora.

Skala lubienia siebie Tafarodiego i Swanna.

Samoocena utajona

Preferencja inicjałów.

Test ukrytych skojarzeń.

Procedura

Plan analiz

Wyniki

Statystyki opisowe

Różnice międzyzłciowe

Dyskusja

Ograniczenia i kierunki dalszych badań

Podsumowanie

Tytuł artykułu w roli śródzłtułu pierwszego stopnia

Śródzłtuł drugiego stopnia

Śródzłtuł pierwszego stopnia

Śródzłtuł trzeciego stopnia

Śródzłtuł czwartego stopnia

Nazwa własna w śródzłtule czwartego stopnia zapisana kursywą

Śródzłtuł drugiego stopnia

Śródzłtuł pierwszego stopnia

STRUKTURA TEKSTU

Zgodnie z regułami APA 7 każdy akapit powinien rozpoczynać się wcięciem na jedną domyślną odległość tabulatora. Reguła ta dotyczy także pierwszego akapitu po śródtytule oraz akapitu zawierającego śródtytuł czwartego lub piątego stopnia. Wyjątki stanowią *Streszczenie* oraz pierwszy akapit cytatu powyżej 40 słów, których pierwsze wiersze nie powinny być wcięte. Odstępstwo od tej reguły występuje także w *Bibliografii*, gdzie wcięte są drugi i każdy kolejny, ale nie pierwszy wiersz danej pozycji na liście.

Przykładowy układ śródtytułów w artykule empirycznym zaprezentowano na poprzedniej stronie. Przykład zawiera cztery stopnie śródtytułów. Przedstawiono także sposób rozpoczynania tekstu po śródtytułach drugiego i czwartego stopnia. Śródtytuł czwartego stopnia powinien być zapisany prostą czcionką, jednak jeśli zawiera nazwę własną (np. nazwę kwestionariusza), powinna zostać ona wyróżniona kursywą, jak to zaprezentowano w przykładzie na poprzedniej stronie. Należy unikać sytuacji, w której cały śródtytuł stanowi nazwa własna, ponieważ mogłoby to mylnie sugerować inny poziom śródtytułu.

1.1.2 Zasady doboru śródtytułów

Jeśli tekst ma prostą budowę, należy podzielić go śródtytułami pierwszego stopnia. Jeśli decydujemy się na dwustopniowy podział tekstu, należy użyć śródtytułów pierwszego i drugiego stopnia itd.

Raport empiryczny z badań psychologicznych dzielony jest na podstawowe sekcje: *Wprowadzenie*, *Metoda*, *Wyniki* i *Dyskusja*, którym odpowiada pierwszy stopień śródtytułów. Zamiast śródtytułu *Wprowadzenie*, u góry pierwszej strony zawierającej treść artykułu należy zapisać jego tytuł, sformatowany zgodnie z zasadami dotyczącymi zapisu śródtytułów pierwszego stopnia (w tym przypadku tytuł pełni de facto funkcję śródtytułu pierwszego stopnia). Następnie, aby podzielić *Wprowadzenie* na podsekcje, należy zastosować śródtytuły drugiego stopnia; aby wewnątrz nich wprowadzić kolejne podziały, należy użyć śródtytułów trzeciego stopnia itd.

Powinno się unikać stosowania tylko jednego śródtytułu danego rodzaju wewnątrz danej sekcji (np. wewnątrz sekcji *Metoda* lub

STRUKTURA TEKSTU

wewnątrz sekcji *Dyskusja*). Lepiej jest zastosować co najmniej dwa śródtytuły danego rodzaju wewnątrz sekcji lub nie stosować żadnego.

Niezależnie od liczby rodzajów śródtytułów w danej sekcji, ich hierarchiczna struktura pozostaje taka sama dla wszystkich sekcji. Każda sekcja tekstu zaczyna się od śródtytułu pierwszego stopnia, nawet wtedy, gdy dana sekcja tekstu zawiera mniej rodzajów śródtytułów niż inne sekcje tekstu. Na przykład obie sekcje: *Metoda* i *Wyniki* mogą mieć strukturę dwupoziomową (śródtytuł pierwszego i drugiego stopnia), a sekcje *Wprowadzenie* i *Dyskusja* mogą mieć strukturę jednopoziomową (śródtytuł pierwszego stopnia). W takim przypadku cały tekst będzie zawierał dwa rodzaje śródtytułów: tytuły sekcji jako pierwszy rodzaj śródtytułów (w tym tytuł w roli śródtytułu dla sekcji *Wprowadzenie*, a także śródtytuły *Metoda*, *Wyniki* i *Dyskusja*) i śródtytuły drugiego stopnia w obrębie sekcji *Metoda* i *Wyniki*.

Nie należy wstawiać pustych wierszy przed lub po śródtytule – nawet jeśli śródtytuł znajduje się w ostatnim wierszu na danej stronie, a treść sekcji rozpoczyna się na stronie kolejnej¹. Reguła ta dotyczy śródtytułów stosowanych do oznaczenia głównych sekcji publikacji oraz ich podsekcji. Inaczej jest w przypadku oznaczeń takich sekcji jak *Streszczenie*, *Wprowadzenie* (oznaczeniem tej sekcji jest tytuł artykułu znajdujący się u góry pierwszej strony tekstu), *Bibliografia* oraz *Załącznik A* (i każdy kolejny). Wymienione sekcje należy rozpoczynać od nowej strony, a ich oznaczenia zapisywać u góry strony, wyśrodkowane i pogrubione (a więc zgodnie z zapisem właściwym śródtytułom pierwszego stopnia).

1.2 Przypisy APA 7: 2.13, 12.18

Możliwe są dwa rodzaje przypisów: dolne (zamieszczane na dole strony) oraz końcowe (zamieszczane na końcu całego tekstu). Jeżeli

¹ Reguła ta dotyczy tekstów wysyłanych do publikacji, które są następnie składane przez wydawcę. W przypadku prac dyplomowych dopuszcza się wstawianie pustych wierszy w celu zachowania estetyki i przejrzystości struktury tekstu.

tekst zawiera przypisy końcowe, należy zamieścić je w osobnej sekcji zatytułowanej *Przypisy końcowe*, zaczynającej się od nowej strony za *Bibliografią*. Sugerujemy jednak stosowanie przypisów dolnych, ponieważ łatwiej z nich korzystać w przypadku publikacji w wersji elektronicznej. Dalsze reguły i rekomendacje dotyczą przypisów dolnych.

1.2.1 Rodzaje przypisów dolnych

Wyróżnia się dwa rodzaje przypisów dolnych ze względu na ich funkcje. Są to: przypisy uzupełniające podstawowe informacje zawarte w tekście głównym (*content footnotes*) oraz przypisy informujące o prawach autorskich (*copyright permission footnotes*).

Należy do niezbędnego minimum ograniczyć stosowanie przypisów uzupełniających, a istotne treści powinny zostać wkomponowane w tekst główny. Jeśli jednak wprowadza się przypis dolny, to powinien zawierać on tylko jedną myśl. Bardziej złożone treści uzupełniające należy przenieść do *Załącznika (Appendix)* lub *Materiałów uzupełniających (Supplemental Materials)*.

Przypisy zawierające informacje o prawach autorskich odnoszą się do cytowanych bądź adaptowanych materiałów (długich cytatów, skal). Również reproduktowane rysunki i tabele wymagają zamieszczenia informacji o prawach autorskich, jednak wtedy umieszcza się ją w adnotacji do rysunku lub tabeli zamiast w przypisie dolnym.

Informację o prawach autorskich należy podawać w formie pokazanej w tabeli 2. Uwzględnia ona też przykłady wskazywania źródła opublikowanego na licencji Creative Commons lub w domenie publicznej. Większość licencji Creative Commons pozwala na przedrukowanie lub zaadaptowanie treści bez uzyskania zgody właściciela Copyright. Również publikacja w domenie publicznej nie wymaga pozyskania zgody na przedruk lub adaptację jej fragmentów. W obu przypadkach wymagane jest jedynie zamieszczenie stosownego odwołania bibliograficznego.

STRUKTURA TEKSTU

Tabela 2

Sposób podawania informacji o prawach autorskich (por. część 7.3)

Rodzaj źródła	Informacja o prawach autorskich
Artykuł w czasopiśmie	<p>Źródło: „Tytuł artykułu”, A. Autor i B. Autor, rok, <i>Tytuł Czasopisma</i>, numer rocznika (numer zeszytu), s. numer strony (DOI w formie linku lub URL)^a. Copyright rok Nazwa Właściciela Copyright. Przedrukowane (lub zaadaptowane) za zgodą Nazwa Właściciela Copyright^b.</p> <p>Źródło: „Mowa ciała dzieci w wieku szkolnym”, J. Kowalski i G. Nowak, 2010, <i>Psychologia Współczesna</i>, 3(1), s. 15 (https://www.psychologia-wspolczesna.pl/tom3/mowa-ciala-dzieci.html). CC BY 4.0^c.</p>
Książka	<p>Źródło: <i>Tytuł książki</i> (s. numer strony), A. Autor i B. Autor, rok, Wydawnictwo (DOI w formie linku lub URL). Copyright rok Nazwa Właściciela Copyright. Przedrukowane (lub zaadaptowane) za zgodą Nazwa Właściciela Copyright.</p> <p>Źródło: <i>Mowa ciała</i> (s. 338), K. Iksińska i Z. Igrekowa, 2012, Wydawnictwo Psychologii Społecznej (https://doi.org/10.1202/wps.2012.03.007). Copyright 2012 Wydawnictwo Psychologii Społecznej. Przedrukowane za zgodą Wydawnictwa Psychologii Społecznej.</p>
Rozdział w książce	<p>Źródło: „Tytuł rozdziału”, A. Autor, B. Autor i C. Autor, w: D. Redaktor i E. Redaktor (red.), <i>Tytuł książki</i> (wyd. numer wydania, s. numer strony), rok, Wydawnictwo (DOI w formie linku lub URL). Copyright rok Nazwa Właściciela Copyright. Przedrukowane (lub zaadaptowane) za zgodą Nazwa Właściciela Copyright.</p> <p>Źródło: „Osobowość z pogranicza”, Z. Malinowska, w: I. Rybicki i L. Wierzbička (red.), <i>Zaburzenia osobowości</i> (wyd. 2, s. 291), 1996, Łódzkie Wydawnictwo Naukowe. Copyright 1996 Łódzkie Wydawnictwo Naukowe. Zaadaptowane za zgodą Łódzkiego Wydawnictwa Naukowego.</p>

STRUKTURA TEKSTU

Rodzaj źródła	Informacja o prawach autorskich
Artykuł na stronie internetowej	Źródło: <i>Tytuł artykułu</i> , A. Autor i B. Autor, rok, Nazwa strony internetowej ^d (DOI w formie linku lub URL). Copyright ^e rok Nazwa Właściciela Copyright. Przedrukowane (lub zaadaptowane) za zgodą Nazwa Właściciela Copyright. Źródło: <i>Wczesna interwencja terapeutyczna</i> , Centrum Wspierania Rozwoju, 2020 (https://www.cwr.pl/artykuly/wczesna-interwencja.html). Copyright 2020 Centrum Wspierania Rozwoju.

^a Jeżeli publikacja nie posiada DOI ani URL, należy pominąć ten element. ^b Informację o uzyskaniu zgody wydawnictwa na przedrukowanie lub zaadaptowanie materiału należy zamieścić tylko wtedy, gdy taka zgoda została pozyskana. ^c Jeżeli publikacja została wydana na licencji Creative Commons, zamiast fragmentu zaczynającego się od „Copyright”, należy zapisać skrótowiec odpowiedniego rodzaju licencji, np. CC BY-NC lub CC BY 4.0. ^d Nazwa strony internetowej może zostać pominięta, jeśli jest taka sama jak autor korporatywny artykułu na stronie internetowej (jak w przykładzie w tej tabeli, gdzie autor korporatywny oraz nazwa strony internetowej to Centrum Wspierania Rozwoju). ^e Jeżeli kopiowany materiał znajduje się w domenie publicznej, zamiast fragmentu rozpoczynającego się od „Copyright” należy zapisać „W domenie publicznej”.

1.2.2 Oznaczanie przypisów

Przypisy dolne należy numerować kolejno, tak jak pojawiają się w tekście, używając do tego cyfr arabskich. W tekście cyfry te przyjmują formę indeksów górnych. Przypisy należy umieszczać na dole strony zawierającej treść, do której dany przypis się odnosi. Sugerujemy, aby w przypadku prac zbiorowych rozpocząć numerację przypisów od 1 dla każdego z rozdziałów.

2

CYTOWANIA

W literaturze psychologicznej występują dwa sposoby cytowania innych prac. Pierwszym z nich jest odwoływanie się do tekstu bez jego dosłownego przytaczania (*referring*), drugim – dosłowne przytaczanie fragmentu tekstu (*direct quotations*).

Każde cytowanie innej pracy jest w tekście opatrzone odpowiednim odsyłaczem do cytowanej pracy (*citing references in text*). Spis cytowanej literatury znajduje się na końcu tekstu w sekcji zatytułowanej *Bibliografia*.

2.1 Odsyłacze do cytowanych prac

2.1.1 Odsyłacze do prac jednego autora

Zgodnie z APA 7 w przypadku cytowania tekstu należy podać nazwisko autora (bez imion i inicjałów) i rok publikacji, czyli tzw. odsyłacz bibliograficzny (*reference*). Jeśli nazwisko i rok nie pojawiają się w tekście, należy je wpisać w nawiasie okrągłym.

W polskich tekstach niebeletrystycznych zwykle używa się nazw osobowych składających się z imienia i nazwiska. Dotyczy to zwłaszcza pierwszego użycia danej nazwy osobowej. Jest to jednak raczej pewien zwyczaj językowy, a nie jednoznaczna norma.

W naukowych tekstach psychologicznych, zwłaszcza w raportach z badań empirycznych, zachęcamy zatem do stosowania reguł APA 7 (podawanie nazwiska bez imion i inicjałów), ale dopuszczamy również możliwość, aby w pierwszym użyciu danej nazwy osobowej w tekście użyć imienia i nazwiska, zwłaszcza w pracach popularnonaukowych lub skierowanych do szerszego kręgu odbiorców. Jednak zniechę-

CYTOWANIA

camy do tego w przypadku długich tekstów oraz w sytuacjach, gdy obok siebie pojawiają się same nazwiska (kolejne użycie) oraz imiona i nazwiska (pierwsze użycie).

Mischel (1968) wykazał, że zachowanie w znacznym stopniu zależy od czynników sytuacyjnych.

Korelacje między cechami osobowości a zachowaniem w konkretnych sytuacjach były niskie (Mischel, 1968).

W swojej słynnej książce z 1968 r. Mischel przedstawił krytykę teorii cech osobowości.

2.1.2 Odsyłacze do prac wielu autorów

Jeśli praca ma dwóch autorów, za każdym razem w odsyłaczu bibliograficznym w tekście lub w nawiasie należy podawać oba nazwiska, oddzielając je spójnikiem *i*, oraz rok publikacji. Według APA 7 odsyłacze bibliograficzne do prac dwóch autorów są w tekście oddzielane spójnikiem *and*, natomiast w nawiasie – spójnikiem *&*. Ponieważ w języku polskim nie używa się tego symbolu, proponujemy zachowanie jednolitego zapisu odsyłaczy do prac dwóch autorów poprzez konsekwentne oddzielanie dwóch nazwisk za pomocą spójnika *i* – tak w tekście, jak i w nawiasie.

Eysenck i Fajkowska (2009) zaprezentowali teorię efektywności przetwarzania informacji.

Teoria efektywności przetwarzania informacji znalazła potwierdzenie w badaniach (Eysenck i Fajkowska, 2009).

Zgodnie z regułami opisanymi w APA 7, jeśli praca ma trzech lub więcej autorów, należy podać nazwisko tylko pierwszego autora, dodając skrót *i in.* (*et al.*) oraz rok. Reguła ta ma zastosowanie do odsyłaczy w tekście oraz do odsyłaczy w nawiasie. W przeciwieństwie do reguły APA 6, skrót *i in.* należy stosować już od pierwszego cytowania danej pracy trzech lub więcej autorów.

CYTOWANIA

Thalmayer i in. (2020) przeprowadzili badania psycholeksykalne na językach afrykańskich.

Badania psycholeksykalne były prowadzone także w krajach afrykańskich (Thalmayer i in., 2020).

Opisane powyżej warianty odsyłaczy bibliograficznych zostały podsumowane w tabeli 3. Przedstawia ona także sposób zapisu odsyłaczy do prac autorów korporatywnych (np. organizacji lub instytutu naukowo-badawczego).

Tabela 3

Zapis odsyłaczy do cytowanych prac

Liczba i typ autorów pracy	Odsyłacz w tekście	Odsyłacz w nawiasie
Jeden autor	Nowak (2018)	(Nowak, 2018)
Dwóch autorów	Nowak i Kowalski (2016)	(Nowak i Kowalski, 2016)
Trzech lub więcej autorów	Nowak i in. (2004)	(Nowak i in., 2004)
Autor korporatywny (w formie powszechnie znanego skrótowca) ^a		
Pierwsze cytowanie	Narodowe Centrum Nauki (NCN, 2011)	(Narodowe Centrum Nauki [NCN], 2011)
Kolejne cytowania	NCN (2011)	(NCN, 2011)
Autor korporatywny (w formie pełnej nazwy własnej)	Uniwersytet Rzymski (2003)	(Uniwersytet Rzymski, 2003)

^a Rozwinięcie skrótowca należy zapisać wyłącznie w pierwszym odsyłaczu, a w każdym kolejnym stosować tylko skrótowiec oraz rok.

2.1.3 Przypadki szczególne

W przypadku odsyłaczy do dwóch różnych prac zawierających trzech lub więcej autorów oraz ten sam rok, które po skróceniu mają taki sam zapis, należy podać nazwiska pierwszych autorów i tak wielu kolejnych autorów, jak to konieczne do rozróżnienia dwóch prac, a następnie dodać skrót *i in.* Na przykład Nowak, Kowalski, Iksińska i Igrekova (2010) oraz Nowak, Kowalski, Złotopolska, Malinowska i Wiśniewski (2010) byliby zapisywani po skróceniu jako Nowak *i in.* (2010). Aby uniknąć niejednoznaczności, stosuje się następujący zapis:

Nowak, Kowalski, Iksińska i Igrekova (2010) oraz Nowak, Kowalski, Złotopolska *i in.* (2010) zaproponowali pierwszy model tego zjawiska.

Ponieważ skrót *i in.* oznacza liczbę mnogą, nie może odnosić się do tylko jednego nazwiska. Z tego powodu dla pierwszej pozycji z powyższego przykładu należy zapisać nazwiska wszystkich autorów zamiast zastąpić ostatnie z nich skrótem *i in.*

Jeśli w tekście odwołujemy się do prac różnych autorów, którzy mają takie same nazwiska, ale różne inicjały, należy wpisać inicjały imion tych autorów przy każdym odwołaniu się do pracy w tekście, nawet jeśli chodzi o inny rok publikacji. Inicjały pomogą czytelnikowi uniknąć niejasności i odnaleźć odpowiedni zapis w *Bibliografii*. Zasada ta dotyczy również przypadku, gdy mamy do czynienia z takimi samymi nazwiskami występującymi na pierwszym (ale nie drugim lub kolejnym) miejscu w odwołaniu się do prac dwóch lub więcej autorów. Wówczas należy podać inicjał pierwszego autora przy każdym odwołaniu się do pracy w tekście.

W tekście zasadniczym:

A. Nowak (2010) zaproponował trzyczynnikowy model. Inny model wyróżnia cztery czynniki (B. Nowak, 2012). Model trzyczynnikowy został zweryfikowany empirycznie (A. Nowak i Kowalski, 2015).

CYTOWANIA

W *Bibliografii*:

Nowak, A. (2010). *Tytuł książki*. Wydawnictwo.

Nowak, A., Kowalski, C. (2015). *Tytuł książki*. Wydawnictwo.

Nowak, B. (2012). *Tytuł książki*. Wydawnictwo.

Jeżeli dwóch cytowanych autorów nosi to samo nazwisko i ich inicjały się nie różnią, należy stosować standardowy format odsyłacza z nazwiskiem i rokiem publikacji. Jeśli jednak ważne jest podkreślenie, że pod tym samym nazwiskiem kryją się dwie różne osoby, najlepiej podać w odsyłaczu bibliograficznym pełne imiona obu autorów.

Krzysztof Nowak (2012) stwierdził, że ta dyspozycja jest uwarunkowana genetycznie, podczas gdy Karol Nowak (2017) wymienia wiele jej potencjalnych uwarunkowań środowiskowych.

Jeżeli kilkoro autorów tej samej pracy nosi to samo nazwisko, nie ma potrzeby uwzględniania w odsyłaczu bibliograficznym ich inicjałów ani imion. W takiej sytuacji należy zastosować standardowy format odsyłacza z nazwiskami autorów i rokiem publikacji.

(Block i Block, 1980)

2.1.4 Kolejność podawania odsyłaczy

W przypadku odwoływania się do dwóch lub więcej prac w tym samym nawiasie należy uporządkować je alfabetycznie według nazwisk pierwszych autorów, czyli w taki sposób, jak pojawiają się w *Bibliografii*. Odsyłacze do kolejnych prac oddziela się średnikiem.

Dwie lub więcej prac tego samego autora należy uporządkować rosnąco według roku publikacji. Prace znajdujące się w druku należy umieścić na końcu. Nazwisko autora należy podać tylko raz, a dla kolejnych prac – wpisać tylko datę.

CYTOWANIA

Badania na bliźniętach (Nowak, 2001, 2003) potwierdzają znaczącą rolę czynników genetycznych.

Wyniki najnowszych badań eksperymentalnych są niejednoznaczne (Nowak, 2020, 2021, w druku).

W literaturze obecne są konkurencyjne modele tego zjawiska (Kowalski i Wiśniewski, 1998; Nowak, 1991).

Jeśli kilka prac tego samego autora (lub autorów) zostało opublikowanych w tym samym roku, należy wstawić litery *a*, *b*, *c* itd. po roku publikacji (bez spacji między rokiem a literą). Należy powtarzać zapis roku dla każdej publikacji. Oznaczenia te powinny widnieć również w *Bibliografii*, przy czym poszczególne zapisy bibliograficzne należy uporządkować alfabetycznie według tytułu. Oznaczenia *a*, *b*, *c* itd. powinny być przyporządkowane kolejnym publikacjom na podstawie ich kolejności w *Bibliografii*, a nie na podstawie kolejności ich cytowania w tekście.

W ostatnich latach można obserwować wzrost zainteresowania tym zjawiskiem (Nowak i Kowalski, 2018a, 2018b, w druku; Wiśniewski, 2020a, 2020c).

Można oddzielić odsyłacz do głównej pracy od pozostałych odsyłaczy w nawiasach przez wpisanie skrótu *zob. też:* (*see also*) przed mniej ważnymi pracami, które powinny być uporządkowane alfabetycznie.

Doniesienia z badań podważają założenie o ortogonalności tych czynników (Nowak, 2001; *zob. też:* Kowalski, 1999; Wiśniewski i in., 2007).

2.1.5 Cytowanie pośrednie (secondary sources)

Cytowanie pośrednie polega na powoływaniu się na tekst, do którego autor nie miał bezpośredniego dostępu, a który zna jedynie z innej pracy. Należy unikać tego rodzaju cytowania. Stosuje się je wyłącznie wtedy, gdy oryginalna praca jest bardzo trudno dostępna

CYTOWANIA

lub niedostępna w znanym autorowi języku. W *Bibliografii* powinno się znaleźć źródło wtórne (to, z którego autor korzystał), natomiast w tekście należy podać nazwisko autora oryginalnego dzieła oraz rok jego wydania (jeśli jest znany), a następnie po przecinku zapisać odsyłacz do wtórnego źródła poprzedzony przyimkiem **za:** z dwukropkiem.

Allport (1966, za: Nowak, 2000) zaproponował inne ujęcie tego problemu.

Jeśli autor omawia czyjąś koncepcję, badania itd. opisane w pracach, do których nie miał bezpośredniego dostępu, a które zna ze źródeł wtórnych i nie może wskazać daty żadnej konkretnej niedostępnej publikacji poświęconej omawianej tematyce, powinien powołać się jedynie na źródło, z którego korzystał.

W swojej teorii Allport (za: Nowak, 2000) wyróżnił dwa aspekty tego zjawiska.

2.1.6 Cytowanie dzieł klasycznych

Przy cytowaniu bardzo starych prac, do których oryginalnego pierwszego wydania nie ma dostępu, należy podać rok tłumaczenia, z którego się korzysta, poprzedzając go skrótem **tłum.**, lub rok wydania, z którego się korzysta, dopisując przed nim skrót **wyd.** Jeśli znana jest data oryginalnej publikacji, należy wstawić ją w odsyłacz, a za nią wstawić datę wydania, z którego autor korzystał. Obie daty są przedzielone ukośnikiem.

(Platon, tłum. 1980)

(Spinoza, wyd. 1988)

Watson (1890/1987)

Jeśli fragmenty klasycznych prac są jednakowo oznaczane we wszystkich wydaniach numeracją rozdziałów, wersetów itp., to do oznaczenia fragmentu pracy, z którego się korzysta, należy użyć tych

CYTOWANIA

oznaczeń zamiast numerów strony. Dzieła religijne są traktowane jako nieposiadające autora, dlatego też w odsyłaczach bibliograficznych zamiast nazwiska autora wstawia się tytuł dzieła.

(Biblia Tysiąclecia, Pnp 2,10–14)

Wszystkie opublikowane prace cytowane w tekście wymagają zapisu w *Bibliografii*, włączając dzieła klasyczne. Zapisy w *Bibliografii* powinny odnosić się do całości dzieła, a nie tylko wykorzystywanych fragmentów (tj. całe książki, całe rozdziały prac zbiorowych lub całe artykuły).

2.1.7 Odwoływanie się do informacji uzyskanej w komunikacji osobistej

Osobista informacja może obejmować prywatne listy, notatki, wiadomości elektroniczne, rozmowy osobiste, rozmowy telefoniczne, wygłoszone wykłady itp. Nie należy włączać takich informacji jako pozycji do *Bibliografii*, ponieważ zwykle nie są ogólnie dostępne (jeśli są, należy je włączyć do *Bibliografii*). Podaje się je jedynie jako odsyłacze w tekście. Należy wtedy podać inicjały i nazwisko autora informacji oraz jak najdokładniejszą datę jej uzyskania.

A. B. Nowak (komunikacja osobista, 24 czerwca 2018)
(A. B. Nowak, komunikacja osobista, 24 czerwca 2018)

2.1.8 Pomijanie roku w odsyłaczu bibliograficznym

Jeśli w jednym akapicie kilkakrotnie odwołujemy się do pracy tego samego autora lub tych samych autorów poprzez przywołanie ich nazwisk w tekście poza nawiasem, to rok publikacji umieszczamy w nawiasie tylko za pierwszym razem. Jeśli jednak nazwiska pojawiają się w nawiasie, zawsze należy podać rok publikacji.

W swoim modelu Nowak i Kowalski (2000) podkreślają istotne znaczenie lęku. Nowak i Kowalski twierdzą wręcz, że lęk odgrywa kluczową rolę w tym procesie.

CYTOWANIA

Jeśli w pierwszym odsyłaczu w danym akapicie zarówno nazwisko, jak i rok są umieszczone w nawiasie, należy wpisać rok w nawiasie przy następnym pojawieniu się nazwiska autora tej samej publikacji w tekście poza nawiasem.

Istotną rolę w tym procesie może odgrywać lęk (Nowak i Kowalski, 2000). Nowak i Kowalski (2000) twierdzą wręcz, że rola lęku jest kluczowa.

Jeżeli w danym akapicie cytujemy więcej niż jedną pracę tego samego autora (lub tych samych autorów), w każdym odsyłaczu należy zapisać rok, niezależnie od tego, czy nazwisko pojawia się w tekście, czy w nawiasie.

2.2 Dosłowne przytaczanie tekstu (*direct quotations*)

W przypadku dosłownego przytaczania fragmentu tekstu należy w odsyłaczu w tekście podać nazwisko autora, rok publikacji źródła oraz numery stron lub akapitu (jeśli strony nie są numerowane).

(Kowalski, 2012, s. 33–34)

(Nowak, 2020, akapit 3)

Jeśli cytat składa się z mniej niż 40 słów, należy go włączyć w tekst w podwójnym cudzysłowie apostrofowym (por. część 3.1.1). Jeśli cytat pojawia się na początku lub w środku zdania, pełny odsyłacz bibliograficzny do źródła cytatu wraz z numerem strony powinien znaleźć się na końcu zdania.

„Tekst cytowany” kontynuacja zdania (Nowak, 2018, s. 131).

Początek zdania „tekst cytowany” (Wiśniewska, 2020, s. 18).

Jeżeli odsyłacz bibliograficzny pojawia się w zdaniu przed cytatem, nawias z numerem strony należy umieścić bezpośrednio po cytowanym fragmencie.

CYTOWANIA

Kwiatkowski (2017) zauważył, że „tekst cytowany” (s. 27).
Warto odnotować, że już w 2009 r. Kotowska w swojej autorskiej koncepcji stwierdziła, że „tekst cytowany” (s. 326).

Jeśli cytat składa się z 40 lub więcej słów, należy go wydzielić z tekstu głównego (czyli wyróżnić w oddzielnym bloku tekstu, wciętym w stosunku do tekstu głównego) bez użycia cudzysłowu. Taki cytat powinien zaczynać się od nowej linii i być wcięty od lewego marginesu w stosunku do reszty tekstu. Wcięcie całego cytatu powinno być takiej samej wielkości jak wcięcie początku akapitu zwykłego tekstu. Jeśli wewnątrz cytatu znajduje się więcej niż jeden akapit, drugi i każdy kolejny akapit należy oznaczyć dodatkowym wcięciem w pierwszym wierszu (wielkości połowy wcięcia stosowanego w zwykłym akapicie). Taki cytat powinien mieć interlinię taką samą jak reszta tekstu. Nie należy wstawiać pustych wierszy przed cytatem ani po nim. Jeśli odsyłacz do cytowanego źródła nie znalazł się w tekście głównym w zdaniu wprowadzającym cytat, należy wstawić nawias z odsyłaczem bibliograficznym do cytowanego źródła na końcu cytatu, za ostatnim znakiem interpunkcyjnym.

Pojęcie *motywacji* nie jest jednoznaczne:

Wydaje się, że motywację można byłoby [...] potraktować z jednej strony jako dyspozycję do uruchamiania, podtrzymywania, ukierunkowywania danych form zachowań (co podkreśla wymiar względnej stabilności pewnych form zachowań i możliwość przewidywania prawdopodobnych kierunków zachowań), a z drugiej jako aktualnie przebiegający proces podjętej aktywności ukierunkowanej na spełnienie pewnych celów, któremu towarzyszą rozmaite odczucia (emocje) i który angażuje różne formy życia psychicznego (jak np. myślenie, pamięć).

Podobnie jak w przypadku emocji również przy analizie motywacji warto uwzględnić cztery jej poziomy, tj. predyspozycje, dyspozycje, stany i procesy. (Gasiul, 2018, s. 224)

CYTOWANIA

Jeżeli odsyłacz bibliograficzny został zawarty w zdaniu poprzedzającym cytat, na końcu cytatu należy zamieścić jedynie nawias z numerem strony.

Jak pisze Zaleski (1991):

W świetle tych rozważań można sugerować **model człowieka intencjonalnego** (*homo teleologicus*), sugerujący, że stawianie celów i ich realizacja to centralne cechy natury ludzkiej. Ponieważ człowiek stawia sobie odmienne cele na różne okresy życia albo dąży jednocześnie do więcej niż jednego celu [...], próba naszkicowania ogólniejszego modelu funkcjonowania celów może okazać się użyteczna dla interpretacji bogatego repertuaru zachowań. (s. 9)

2.2.1 Dokładność cytowania

Dosłowne cytaty muszą być przytaczane dokładnie. Z wyjątkiem zasady 2.2.2 i 2.2.3 przytaczany tekst powinien zawierać oryginalną pisownię, nawet jeśli jest ona niepoprawna, np. pod względem interpunkcji.

Jeśli jakakolwiek niezgodność oryginalnego tekstu ze współczesnymi zasadami pisowni mogłaby wprowadzić czytelnika w błąd, należy za tym błędem wstawić w nawiasach kwadratowych wyraz *sic!* pisany kursywą. Zgodnie z APA 7 nie pisze się po nim wykrzyknika. Zgodnie z regułami języka polskiego – powinien pojawić się po nim wykrzyknik.

2.2.2 Zmiany przytaczanego dosłownie tekstu niewymagające wskazania

Pierwsza litera pierwszego słowa w cytacie może być zmieniona na wielką lub małą – w zależności od kontekstu, w jakim pojawiają się cytowane słowa. Znak interpunkcyjny na końcu cytatu może być zmieniony tak, by pasował do składni wypowiedzenia, w którym znalazł się cytat. Ponadto w języku polskim dopuszczamy zmianę końcówki fleksyjnej tak, by pasowała do składni zdania, w którym pojawia się cytat.

2.2.3 Zmiany przytaczanego dosłownie tekstu wymagające wskazania

Wskazania wymagają następujące zmiany:

- Włączanie tekstu: należy użyć nawiasów kwadratowych (nie okrągłych), by do cytatu włączyć tekst (uzupełnienie czy wyjaśnienie) spoza cytowanej pracy.

„Rozwój myślenia refleksyjnego odgrywa w życiu kluczową rolę, gdyż wywołuje zmianę w całej osobowości [tekst spoza cytatu], także w jej strukturach nieświadomych, powstałych w oparciu o wczesnodziecięce doświadczenia” (Ledzińska, 2020, s. 132).

- Pomijanie części tekstu znajdującego się w środku cytatu: należy w tym celu użyć wielokropka w nawiasie kwadratowym. Wielokropka nie należy wstawiać na początku ani na końcu cytatu.

„Można stwierdzić, że w ramach transcendencji duchowej [...] dają się wyróżnić dwie podstawowe formy: transcendencja religijna i niereligijna” (Piotrowski, 2018, s. 34).

Zgodnie z regułą APA 7 włączanie tekstu oznacza się nawiasem kwadratowym, a pomijanie – wielokropkiem bez nawiasu. W języku polskim proponujemy wszelkie ingerencje w cytat konsekwentnie oznaczać nawiasem kwadratowym.

- Podkreślanie znaczenia tekstu. Jeśli autor chce podkreślić znaczenie słowa lub słów w cytacie, powinien zapisać je kursywą. Bezpośrednio za treścią wyróżnioną kursywą należy umieścić w nawiasach kwadratowych zapis [wyróżnienie A. B.], gdzie A. B. to inicjały autora wyróżnienia. Inicjały należy oddzielić od siebie za pomocą spacji.

„Tekst cytowany niewyróżniony *tekst wyróżniony* [wyróżnienie A. B.] tekst cytowany niewyróżniony” (Kowalska, 2009, s. 76).

2.2.4 Odsyłacze bibliograficzne wewnątrz przytaczanego cytatu (citation within quotations)

Dopuszczalne jest niepomijanie odsyłaczy zawartych w przytaczanym tekście. Prace, do których odnoszą się takie odsyłacze, nie powinny być umieszczone w *Bibliografii*, jeśli nie są cytowane w tekście zasadniczym. Jeśli jednak odsyłacze są pomijane, obowiązuje reguła określająca, w jaki sposób zapisywane jest pomijanie części tekstu (część 2.2.3).

2.2.5 Dosłowne przytaczanie tekstu z Internetu

W przypadku cytowania materiałów z Internetu, należy podać w nawiasach okrągłych nazwisko autora, rok i numer strony. Jeśli dokument nie ma numeracji stron, należy podać numer akapitu (jeśli akapity są oznaczone numerami), zapisując go jako np. **akapit 5**.

Jak pisze Żechowski (2020): „poglądy, emocje, myśli terapeuty [...] niewątpliwie przenikają do terapii i pacjent w jakimś stopniu ma o nich swoje wyobrażenie” (akapit 5).

Jeśli dokument nie ma numeracji akapitów ani stron, ale zawiera nagłówki, należy przytoczyć treść nagłówka, a po przecinku podać numer akapitu w danej sekcji.

Skorupa (2021) wyjaśniając, na czym polega kontenerowanie, podaje, że „rodzic-kontener pozwala dziecku wrzucać w siebie swoje wątpliwości dotyczące więzi i znajomości z innymi ludźmi i pomaga je wyjaśniać” (część *Pytania w kontenerowaniu*, akapit 3).

W przypadku, gdy nagłówki są zbyt długie, by je przytaczać w całości, należy zamiast nich użyć krótkiego, ale sensownego tytułu zapisanego kursywą wewnątrz nawiasów okrągłych, składającego się z pierwszych słów długiego tytułu oryginalnego. Zgodnie z polskimi normami edytorskimi ucięcie długiego nagłówka na końcu oznacza się wielokropkiem bez nawiasów.

„Tekst cytowany” (Nowak i in., 2008, *Sensowny początek długiego nagłówka...*, akapit 2).

3

INTERPUNKCJA I ORTOGRAFIA

3.1 Używanie znaków interpunkcyjnych

3.1.1 Cudzysłów APA 7: 6.7

W języku angielskim występują cudzysłowy podwójne “tekst” (*double quotation marks*) i pojedyncze ‘tekst’ (*single quotation marks*). W języku polskim należy używać podwójnego cudzysłowu apostrofowego: „tekst”. W pewnych sytuacjach należy używać też cudzysłowu ostrokątnego «tekst». Podwójnego cudzysłowu apostrofowego należy używać, aby:

- podać literę, słowo, część słowa, frazę, zdanie jako przykład językowy (wg APA 6 w tym przypadku stosowano kursywę)

Wyjaśnili różnicę między „efektywny” a „efektowny”.

- wymienić w tekście słowa użyte jako bodźce w eksperymencie; w przypadku długiej listy bodźców należy je zaprezentować w tabeli – wówczas nie wymaga to stosowania cudzysłowu
- wprowadzić słowo lub frazę będące ironicznym komentarzem, kolokwializmem lub sformułowaniem stworzonym przez autora; zastosowanie cudzysłowu dotyczy tylko pierwszego użycia danego wyrazu bądź wyrażenia
- przytoczyć treść pozycji testowej (*item*) lub instrukcji; jeśli instrukcja jest długa, należy ją wydzielić zgodnie z zasadami zapisu długich cytatów (por. część 2.2).

Nie należy używać cudzysłowu, aby:

- przytoczyć nazwę innej sekcji z danego tekstu; należy je pisać kursywą

Szczegółowa procedura doboru próby została omówiona w sekcji *Metoda*.

- przytoczyć znaczenie liczb na skali pomiarowej; należy je pisać kursywą

Osoby badane ustosunkowały się do pozycji testowych na skali od 1 (*nigdy*) do 7 (*zawsze*).

- przytoczyć liczbę; należy zapisać ją prostą czcionką

Na ekranie wyświetlano liczbę 33.

- zbagatelizować znaczenie wyrazu; należy zapisać go prostą czcionką

poprawnie: Nauczyciel nagrodił uczniów żetonami.

niepoprawnie: Nauczyciel „nagrodił” uczniów żetonami.

- wprowadzić techniczny lub kluczowy termin; należy go zapisać kursywą.

Określenia *model podstawowy* używamy, aby wskazać model, do którego są porównywane inne, bardziej skomplikowane modele.

3.1.1.1 Zapis tytułów. Zgodnie z regułami APA 7 tytuł artykułu oraz rozdziału książki przytaczany w tekście powinien być zapisywany w cudzysłowie. Zgodnie z polskimi normami edytorskimi dopuszczalne jest stosowanie w takich sytuacjach zarówno cudzysłowu, jak i kursywy. Ze względu na reguły 3.3.1 oraz 3.3.3 przyjęte w niniejszych *Standardach*, proponujemy jednolitą regułę mówiącą, że każdy tytuł należy zapisywać kursywą. Reguła ta dotyczy tytułów książek, ich rozdziałów, artykułów, sekcji danego artykułu (por. część 3.3.1) oraz nazw kwestionariuszy i ich skal (por. część 3.3.3).

3.1.1.2 Używanie cudzysłowu ostrokątnego «...» i podwójnego cudzysłowu apostrofowego „...”. W tekście ciągłym należy używać podwójnego cudzysłowu apostrofowego, by włączyć cytaty w tekst. Cudzysłów ostrokątny służy do wyróżniania fragmentu tekstu, który już jest wyróżniony przez podwójny cudzysłów apostrofowy.

Kowalski (2012) stwierdził, że „tekst cytowany «cytat w cytacie» kontynuacja cytatu” (s. 19).

Jednak w przypadku długiego cytatu (cytat zawierający 40 słów lub więcej; por. część 2.2), do którego oznaczenia nie używa się cudzysłowu, należy użyć podwójnego cudzysłowu apostrofowego do oznaczenia cytowanej treści wewnątrz przytaczanego cytatu.

3.1.2 Kreski typograficzne APA 7: 6.6 i 6.12

W polskich tekstach stosuje się różne rodzaje poziomych kresek typograficznych, m.in. dywiz, inaczej nazywany też łącznikiem (*hyphen*), półpauzę (*en dash*) i znak minus (*minus sign*). Tabela 4 zestawia charakterystyki wszystkich kresek stosowanych w tekstach psychologicznych.

Tabela 4

Rodzaje poziomych kresek i ich zastosowanie

Nazwa (angielski odpowiednik)	Opis	Przykłady zastosowania	Skróty na klawiaturze
dywiz/łącznik (<i>hyphen</i>)	* jest najkrótszą kreską [-] * nie jest otaczany spacjami	w złożeniach, np. czarno-biały, czary-mary, Bielsko-Biała	W MS Word [-] (obok cyfry 0)

INTERPUNKCJA I ORTOGRAFIA

Nazwa (angielski odpowiednik)	Opis	Przykłady zastosowania	Skróty na klawiaturze
półpauza (<i>en dash</i>)	<p>* kreska szerokości litery „n” [-]</p> <p>1. Jako myślnik (międzywyrazowy znak interpunkcyjny) jest otaczana spacjami.</p> <p>2. Jako znak pisarski oznaczający zakres (od–do) nie jest otaczana spacjami.</p> <p>3. Jako znak pisarski w wyrażeniach ukazujących relacje między różnymi osobami, instytucjami, państwami itp. nie jest otaczana spacjami.</p>	<p>1. Polska interpunkcja – to wiedza dość trudna.</p> <p>2. lata 2011–2012, s. 10–30, t. 1–3</p> <p>3. szczyt Regan–Gorbaczow, pakt Ribbentrop–Mołotow, choroba Heinego–Medina, prawo Bouguera–Lamberta–Beera, lot Londyn–Chicago</p>	<p>w MS Word: [Ctrl] + [Num-] lub w Symbolach (MS Word także zmienia automatycznie dywiz na półpauzę, gdy otoczy się go spacjami)</p>
minus (<i>minus sign</i>)	<p>[-]</p> <p>1. Przy oznaczaniu wartości ujemnych nie wstawia się spacji pomiędzy znakiem minus a liczbą.</p> <p>2. Jako znak odejmowania minus jest otaczany spacjami z obu stron.</p>	<p>1. wartość ujemna: -3,23</p> <p>2. znak odejmowania: 4 - 2 = 2</p>	<p>dostępny w sekcji „Operatory matematyczne” oraz w MS Word w Symbolach [U + 2212]</p>

3.1.3 Nawias APA 7: 6.8 i 6.9

Należy używać nawiasów okrągłych (*parentheses*), aby:

- wyróżnić niezależne elementy wypowiedzi

Zależność między X i Y malała wraz ze wzrostem wartości moderatora (zob. rysunek 7).

Jeśli zdanie lub ciąg zdań objętych nawiasem kończy się wykrzyknikiem, pytajnikiem lub wielokropkiem, to taki znak umieszczamy przed nawiasem zamykającym. Natomiast kropkę stawiamy za nawiasem zamykającym. Zgodnie ze standardem APA 7 kropka kończąca całe zdanie znajdujące się w nawiasie powinna być przed nawiasem zamykającym, jednak w języku polskim kropkę stawia się za nawiasem zamykającym.

- wyróżnić w tekście odsyłacze bibliograficzne

Nowak i Kowalski (1991) zaproponowali model integrujący wcześniejsze prace teoretyczne.

Można uznać, że „tekst cytowany”, co potwierdzają dotychczasowe badania (Nowak i Kowalski, 1991, s. 13).

- wprowadzić skrótowiec

Narodowe Centrum Nauki (NCN) obchodziło swoje 10-lecie we wrześniu 2021 r.

- wyróżnić litery porządkujące wątki wewnątrz zdania lub akapitu (por. część 6.1)

Można wyróżnić trzy aspekty tego zjawiska: (a) aspekt 1, (b) aspekt 2 i (c) aspekt 3.

INTERPUNKCJA I ORTOGRAFIA

- pogrupować wyrażenia matematyczne i określić kolejność wykonywania działań matematycznych

$$(k - 1)/(g - 2)$$

- przedstawić numery identyfikacyjne wykorzystanych wzorów i równań

$$a + b = c \quad (1)$$

- przedstawić w tekście wartości statystyczne, które same w sobie nie zawierają nawiasu

...był istotny statystycznie ($p < 0,05$).

- zapisać stopnie swobody.

$$t(75) = 2,19; F(2, 116) = 3,71$$

Nie należy używać nawiasów okrągłych, by wprowadzić treść we-wnątrz innego nawiasu okrągłego. W zamian należy użyć nawiasów kwadratowych lub innych znaków interpunkcyjnych:

(definiowana przez takie określenia, jak np. szczerzy, uczciwy i skromny; Ashton i in., 2004)

(*International Personality Item Pool [IPIP]*; Goldberg i in., 2006)

Nie należy używać jednego nawiasu okrągłego po drugim, w zamian należy użyć średnika:

poprawnie: (np. dwuczynnikowy; Nowak i Kowalski, 1999)

niepoprawnie: (np. dwuczynnikowy) (Nowak i Kowalski, 1999)

Należy używać nawiasów kwadratowych [brackets], aby:

- przedstawić wartości, które stanowią granice przedziałów ufności

Wskaźnik RMSEA wyniósł 0,056; 95% CI [0,040; 0,068],
dzięki czemu model można uznać za dobrze dopasowany
do danych.

- przedstawić wewnątrz cytatu treść umieszczoną tam przez osobę
inną niż autor cytatu

Tekst główny „tekst cytowany [tekst dodany przez autora
tekstu głównego] tekst cytowany” (Nowak, 1992, s. 13).

- wskazać rodzaj źródła w zapisie bibliograficznym (por. część 8.1)
- włączyć dodatkową treść w nawias okrągły.

(w badaniu na większej próbie [N = 570] uzyskali podobne
wyniki)

W wyrażeniach matematycznych kolejność umieszczania nawia-
sów kwadratowych i okrągłych jest odwrotna. Nawiasy okrągłe poja-
wiają się wewnątrz kwadratowych, a te – wewnątrz klamrowych.

$1 + \{20 - [6 - (4 + 9)]\}$

3.1.4 Średnik APA 7: 6.4

Należy użyć średnika, aby oddzielić od siebie elementy, które już
zawierają w sobie przecinek. Po średniku powinna znaleźć się spacja.
Reguła 3.1.4 dotyczy np. zapisu stopni swobody w analizie warian-
cji, jeśli po dokonanej korekcji (np. pomnożeniu przez współczyn-
nik epsilon Greenhouse’a–Geissera) są one liczbami dziesiętnymi.
Zgodnie z regułami APA 7 są one zawsze oddzielane przecinkiem.
Jest to reguła właściwa dla języka angielskiego, gdyż w zapisie liczb

dziesiętnych stosowana jest kropka. W polskim zapisie ułamki dziesiętne podawane są tradycyjnie po przecinku (por. część 5.1), zatem do oddzielenia dwóch liczb dziesiętnych powinno się stosować średnik.

$F(2,45; 116) = 3,71.$

95% CI [0,012; 0,036]

3.1.5 Ukośnik APA 7: 6.10

Wokół znaku ukośnika (*slash*, *virgule*) nie stawia się spacji. Należy używać ukośnika, aby:

- pokazać alternatywę wyrazów lub wyrażeń

duszość spoczynkowa/wysiłkowa (= duszość spoczynkowa lub wysiłkowa)

- pokazać alternatywę w części relacji, w której użyto półpauzy

relacja rodzic/nauczyciel–dziecko

W powyższym przykładzie chodzi o relację rodzica z dzieckiem lub nauczyciela z dzieckiem, ale nie relację rodzica z nauczycielem.

- oddzielić licznik od mianownika

x/y

- oddzielić od siebie różne jednostki miary towarzyszące wartości liczbowej (np. w ilorazie jednostek miary)

7 kg/m²

ale nie stosuje się go w wyrażeniu słownym:

wyłożono 7 kg na metr kwadratowy

- oddzielić w odsyłaczu bibliograficznym datę pierwszego wydania od daty wydania, z którego w rzeczywistości korzystaliśmy.

Freud (1923/1961)

3.2 Skróty i skrótowce APA 7: 6.24–6.28

Skrótowce (zwane też akronimami) są skróconymi zapisami wielowyrazowych nazw własnych (np. IPIP jest skrótowcem od *International Personality Item Pool*) lub nazw pospolitych (np. RTV – radio i telewizja, DNA – *deoxyribonucleic acid*, czyli kwas dezoksyrybonukleinowy), które pełnią funkcję wyrazów (odmieniają się, np. PSL-u, PSL-owi itd., są produktywne słowotwórczo, np. PSL-owiec). Natomiast skróty to skrócenia (obecne tylko w piśmie) do jednej lub kilku liter często używanych i ogólnie znanych wyrazów lub grup wyrazowych, np. *s.* (strona), *zob.* (zobacz), *m.in.* (między innymi).

3.2.1 Wyjaśnianie skrótowców

Skrótowców nazw należy używać rzadko, a decyzję o ich stosowaniu należy podjąć z uwzględnieniem zasady zrozumiałości dla różnych odbiorców. Należy użyć najpierw pełnej nazwy, obok której w nawiasie powinien się znaleźć jej skrócony zapis (nie dotyczy to standardowych oznaczeń jednostek miary), a następnie konsekwentnie do końca tekstu stosować albo pełną nazwę, albo skrótowiec.

Skale regulacji nastroju (SRN) zostały skonstruowane przez Wojciszke (2003).

(Skale regulacji nastroju [SRN])

Skale regulacji nastroju (SRN; Wojciszke, 2003)

(Skale regulacji nastroju [SRN]; Wojciszke, 2003)

Należy wyjaśnić skrótowce umieszczone na rysunku lub w tabeli (poza powszechnie stosowanymi skrótowcami statystyk, np. *M*, *SD*). Dotyczy to każdego rysunku i tabeli, w której umieszczone są skrótowce, nawet jeśli są to te same skrótowce na kilku rysunkach lub

w kilku tabelach. Należy unikać wprowadzania skrótowców w tytułach rysunków lub tabel, jeśli nie pojawiają się one w rysunku lub tabeli. Skrótowce powinny zostać wyjaśnione w adnotacjach pod każdą tabelą lub rysunkiem.

Skrótowiec może występować w śródtytule, jeżeli został wcześniej wyjaśniony w tekście. Nie należy wyjaśniać skrótowca w śródtytule. Jeżeli rozwinięcie skrótowca występuje po raz pierwszy w śródtytule, należy wprowadzić skrótowiec dopiero przy kolejnym użyciu pełnej nazwy.

Niektórych skrótowców nie trzeba rozwijać. Dotyczy to tych, które weszły do powszechnego użycia (np. IQ, HIV) i dzięki temu są ogólnie zrozumiałe.

Nie należy zaczynać zdania od słowa zapisywanego małymi literami lub wolno stojącego symbolu (np. α). Jeżeli symbol jest połączony ze słowem (np. β -endorfiny), można rozpocząć od niego zdanie tylko wtedy, gdy jest to konieczne, by uniknąć niefortunnego zapisu. Nie ma przeciwwskazań do rozpoczynania zdania od skrótowców pisanych wielkimi literami (np. APA).

3.2.2 Skróty stosowane w języku polskim

W tabeli 5 znajduje się wykaz wybranych, często występujących w tekstach wyrazów i wyrażeń, które zalecamy podawać w formie skrótów. Użycie innych skrótów, w szczególności tych stosowanych w opisach bibliograficznych, regulują inne zasady *Standardów*.

Tabela 5

Zestawienie skrótów

Wyraz/wyrażenie	Skrót	Wyraz/wyrażenie	Skrót
i tak dalej	itd.	to znaczy	tzn.
i tym podobne	itp.	tak zwane	twz.
między innymi	m.in.	zobacz	zob.
na przykład	np.	punkt	pkt
porównaj	por.	pod tytułem	pt.

3.2.3 Skróty standardowych jednostek miary

Należy używać skrótów i symboli dla metrycznych i niemetrycznych jednostek miary, którym towarzyszą wartości liczbowe (np. 4 cm). Nie należy powtarzać zapisu skróconych jednostek miary, gdy wiele wartości odnoszących się do nich występuje obok siebie.

16–30 kHz

0,3; 1,5 i 3,0 mg/dl

Należy rozwijać skróty jednostek, których nie poprzedzają wartości liczbowe.

mierzony w centymetrach

By uniknąć niejasności, nie należy skracać następujących jednostek czasu, nawet jeśli poprzedzają je wartości liczbowe: dzień, tydzień, miesiąc.

Należy używać skrótów następujących jednostek czasu: **h** (godzina), **min** (minuta), **s** (sekunda), **ms** (milisekunda), **ns** (nanosekunda). Dodatkowo dopuszcza się użycie polskiego skrótu **godz.** (godzina).

Jednostki miary należące do międzynarodowego układu jednostek miar (SI, *international system of units*) należy zapisywać zgodnie z tym układem.

Układ jednostek miar SI można pobrać z: <https://www.bipm.org/en/publications/si-brochure>

3.3 Wielkie i małe litery APA 7: 6.13–6.21

Reguły pisowni wielkich i małych liter powinny być zgodne z zasadami pisowni języka polskiego.

3.3.1 Zapis wielką literą

Wielką literą należy pisać:

- słowo rozpoczynające zdanie oraz słowo rozpoczynające kilkuzdaniowy fragment tekstu następujący po dwukropku, np. kilkuzdaniowy cytat lub opis procedury

Według Strelaua (2019): „Aktywność, przejawiająca się w liczbie i zakresie podejmowanych działań o określonej wartości stymulacyjnej, odgrywa istotną rolę w regulacji poziomu aktywacji. Duży poziom aktywności idzie w parze z niską reaktywnością i odwrotnie” (s. 331).

Zgodnie z APA 7 wielką literą należy rozpocząć również pojedyncze zdanie następujące po dwukropku. W języku polskim dopuszcza się rozpoczynanie pełnego zdania po dwukropku małą literą. Jeżeli jednak fragment tekstu po dwukropku składa się z kilku zdań, zawsze należy każde z nich rozpocząć wielką literą. Zgodnie z regułami języka polskiego dłuższe fragmenty po dwukropku można przenieść do osobnego akapitu.

- nazwy części tekstu (np. *Metoda*, *Dyskusja*) pojawiające się w tymże tekście, przy czym – w odróżnieniu od zaleceń APA 7 – nagłówki te należy zapisywać kursywą.

Zostało to omówione w *Dyskusji*.

W pisowni angielskiej dopuszczalne jest zapisywanie wielką literą wyrazów pospolitych nazywających sekcje tekstu, na co nie pozwalają reguły polskiej ortografii. W niniejszym zaleceniu traktujemy nazwy sekcji tekstu jako swoiste tytuły, w związku z czym możemy je pisać wielką literą, lecz jednocześnie niezbędne jest użycie kursywy.

3.3.2 Zapis małą literą

Małą literą należy pisać:

- nazwy zmiennych i czynników

ekstrawersja, zewnętrzne umiejscowienie kontroli

Zgodnie z APA 7 nazwy czynników są zapisywane wielką literą, natomiast nazwy zmiennych niewyłonionych w analizie czynnikowej lub analizie głównych składowych oraz efektów – małą literą. Wyjątkiem jest zapis zmiennych i efektów w modelach z interakcją, w których występuje znak mnożenia – w tym przypadku nazwy zmiennych i efektów są zapisywane wielką literą. W języku polskim wszystkie nazwy zmiennych, czynników i efektów powinny być zapisywane małą literą.

- rzeczowniki pisane przed liczbami lub literami, które oznaczają określone miejsce w uporządkowanej kolejności, np. tabele, rysunki

Wskaźniki dopasowania znajdują się w tabeli 2.

Na rysunku 4 został przedstawiony mechanizm powstawania uzależnień.

Zgodnie z APA 7 rzeczowniki takie pisze się wielką literą. Jest to zgodne z zasadami języka angielskiego, ale nie polskiego. Dlatego też w języku polskim powinno się je zapisywać małą literą.

- nazwy warunków i grup w eksperymencie

grupa eksperymentalna i grupa kontrolna

- nazwy praw, teorii, modeli, procedur statystycznych i hipotez

teoria detekcji sygnałów

Nazwy niektórych teorii zyskały status nazwy własnej, zatem dopuszcza się ich zapis wielką literą.

model Wielkiej Piątki, Regulacyjna Teoria Temperamentu

- niedokładne i skrócone nazwy metod pomiaru, z wyjątkiem nazw własnych wchodzących w skład nazwy.

test słownictwa, test kolorów Stroopa, test sortowania kart

3.3.3 Zapis tytułów

Tytuły i podtytuły artykułów, książek i rozdziałów w pracach zbiorowych należy zawsze zapisywać według tych samych zasad: wielką literą zapisuje się tylko pierwsze słowo tytułu oraz nazwy własne będące jego częścią. Dotyczy to zarówno tytułów przytaczanych w tekście, jak i stanowiących element zapisu bibliograficznego, niezależnie od tego, czy jest to tytuł w języku polskim czy obcym.

Poprawny zapis tytułu: *Explaining measurement non-equivalence using multilevel structural equation modelling: The case of attitudes toward citizenship rights*

Niepoprawny zapis tytułu: *Explaining Measurement Non-equivalence Using Multilevel Structural Equation Modeling: The Case of Attitudes Toward Citizenship Rights*

Występuje tu rozbieżność między polskimi *Standardami* a APA 7. Według APA 7 w niektórych sytuacjach wszystkie główne słowa w tytułach są zapisywane wielkimi literami (np. kiedy tytuły są przytaczane w tekście), a w innych stosuje się powyżej opisane reguły przyjęte w języku polskim (np. w zapisach bibliograficznych). Sugerujemy, aby w języku polskim stosować konsekwentnie te same reguły zapisu tytułów, niezależnie od miejsca, w którym tytuł jest przytaczany.

Wyjątek stanowi zapis tytułów czasopism, w których wszystkie słowa rozpoczyna się wielką literą. Jest to zgodne zarówno z APA 7,

jak i z regułami języka polskiego. Natomiast w przypadku podtytułów czasopism, zgodnie z polską normą, wielką literą zapisuje się jedynie pierwsze słowo.

Roczniki Psychologiczne

Studia Psychologica: Theoria et praxis

3.3.4 Zapis nazw kwestionariuszy

Zgodnie z APA 7 nazwy kwestionariuszy zapisywane są wielkimi literami, np. **Portrait Values Questionnaire**. Jest to jednak niezgodne z normami języka polskiego.

Nazwy kwestionariuszy w języku polskim powinny być zapisywane zgodnie z następującymi regułami:

1. Nazwa kwestionariusza jest tytułem, zatem tylko pierwsze słowo pisane jest wielką literą, natomiast pozostałe – małą (z wyjątkiem nazw własnych, czyli np. nazwiska lub nazwy miejscowości w tytule kwestionariusza)².
2. Zgodnie z regułami zapisu tytułów (por. część 3.1.1.1) nazwa kwestionariusza powinna być zapisana kursywą.
3. Skrótowiec nazwy kwestionariusza zapisywany jest wielkimi literami pismem prostym.
4. Oryginalne nazwy obcojęzycznych kwestionariuszy zapisywane są kursywą, zgodnie z regułą zapisywania obcojęzycznych nazw tłumaczonych na język polski (por. część 4). Jeśli jest to nazwa angielska, powinna ona być zapisana wielkimi literami zgodnie z oryginalnym zapisem.

² Zdajemy sobie sprawę, że stosowany jest również taki zapis tytułów kwestionariuszy, w którym każde słowo zapisywane jest wielką literą – nie ma on jednak uzasadnienia w regułach języka polskiego. Zgodnie z regułami języka polskiego jedynym poprawnym zapisem jest ten proponowany w niniejszych *Standardach*.

Nowak skonstruował *Kwestionariusz typów osobowości* (KTO). W ostatnich latach KTO był stosowany przede wszystkim w badaniach osób w okresie średniej dorosłości. Ugodowość została zmierzona *Portretowym kwestionariuszem osobowości* (*Portrait Personality Questionnaire* [PPQ]). Właściwości psychometryczne PPQ są zadowalające.

Proponujemy stosowanie powyższych reguł również do zapisu nazw skal wchodzących w skład kwestionariusza. Jeżeli nazwy skal są tożsame z nazwami zmiennych, należy pamiętać o stosowaniu zapisu zgodnego ze znaczeniem, w jakim użyto danej nazwy, tzn. jeżeli mamy na myśli mierzoną zmienną, zapisujemy ją pismem prostym i małymi literami.

Współczynnik zgodności wewnętrznej skali *Ekstrawersji* wyniósł 0,81.

Poziom ekstrawersji w grupie 1 był istotnie wyższy niż w grupie 2.

4

STOSOWANIE KURSYWY

K

Kursywa powinna być używana rzadko. Należy jej używać w następujących przypadkach:

- w przytaczaniu tytułów

W 1961 r. w książce pt. *Pattern and growth in personality* Allport zaprezentował swoją koncepcję osobowości.

Reguła ta dotyczy tytułów książek, rozdziałów książek, czasopism, artykułów w czasopismach i na stronach internetowych, filmów, nagrań wideo, programów TV oraz mikrofilmów. Niektóre z tych tytułów są pisane zgodnie z APA 7 kursywą, inne pismem prostym. Zgodnie z regułą zapisu tytułów w niniejszych *Standardach* (część 3.1.1.1) wszystkie tytuły przytaczane w tekście zasadniczym zapisywane są kursywą.

Jeśli w oryginalnym tytule występują elementy złożone kursywą (inne tytuły, nazwy itp.), to przytaczając taki tytuł, elementy te składamy czcionką antykwową (prosty krój pisma, w odróżnieniu od pochylonej kursywy). Na przykład jeśli oryginalny tytuł ma pisownię:

Why Mikey's right and my key's wrong

to powołując się na niego, należy napisać np.

STOSOWANIE KURSYWY

Chiat (1983) w artykule zatytułowanym *Why Mikey's right and my key's wrong*

- w zapisie nazw sekcji tekstu oraz nazw kwestionariuszy i ich skal (por. część 3.3.1 oraz 3.3.3)

Zostało to omówione w *Dyskusji*.

Impulsywność została zmierzona *Kwestionariuszem typów emocjonalności* (KTE).

- w zapisie nazw rodzajów, gatunków i typów roślin i zwierząt w języku łacińskim

Canis lupus

- przy pierwszym użyciu w tekście nowego, technicznego lub kluczowego terminu lub etykiety

Pojęcie to będzie w dalszej części określane terminem *samoregulacja*.

- w słowach, które mogą być źle zrozumiane bez kursywy

osoby przyporządkowano do *małej* grupy (słowo „mała” jest nazwą grupy, a nie określeniem jej wielkości)

- w literach użytych jako symbole statystyczne lub zmienne algebraiczne

d Cohena = 0,84
 $r = 0,57$ ($p < 0,001$)

STOSOWANIE KURSYWY

- w oznaczeniu liczebności grupy badanej (duża litera *N*) i liczebności części grupy badanej (mała litera *n*)

N = 900, n = 300

- w numerach roczników czasopism (*volume*) w *Bibliografii*

Polish Psychological Bulletin, 12(2), 154–165.

- w opisywaniu wartości skali w kwestionariuszu

w kwestionariuszu zastosowano skalę od 1 (*nigdy*) do 7 (*zawsze*)

- przy podawaniu oryginalnych obcojęzycznych pojęć lub nazw tłumaczonych na język polski – reguła ta dotyczy tylko pierwszego użycia obcojęzycznego terminu

śledzenie mowy (*speech tracking*)

- w tytule tabeli/rysunku zapisanym nad tabelą/rysunkiem. **APA 7: 7.9, 7.23**

Tabela 1

Tytuł tabeli

Rysunek 3

Genogram rodziny X

Nie należy używać kursywy:

- w wyrazach i wyrażeniach pochodzenia obcego, które jednak są powszechnie stosowane i dawno zadomowione w polszczyźnie

a priori, a posteriori, de facto, sensu stricto, status quo, pro forma, explicite

STOSOWANIE KURSYWY

- do zapisu znaków interpunkcyjnych sąsiadujących z elementami zapisywanymi kursywą, np. przecinków i kropek oddzielających elementy zapisu bibliograficznego; powinny one być zapisywane prostą czcionką. Nie dotyczy to znaków interpunkcyjnych, które stanowią element całości zapisywanej kursywą, np. znak zapytania na końcu tytułu

Psychologia Wychowawcza, 50(3), 31–45. (oba przecinki zapisane prostą czcionką)

Sapolsky, R. M. (2010). *Dlaczego zebry nie mają wrzodów?* PWN. (znak zapytania zapisany kursywą)

- we wzorach chemicznych i nazwach związków chemicznych

NaCl, LSD

- w symbolach funkcji matematycznych

sin, tan, log

- w niestatystycznych indeksach dolnych przy statystycznych symbolach lub wyrażeniach matematycznych

M_{wiek}

- w zapisie liter greckich

α, β

- w zwykłym akcentowaniu (kursywa jest akceptowalna, jeśli bez niej nie można przekazać akcentu zdaniowego; zasadniczo jednak należy do tego celu używać środków składniowych, zwłaszcza odpowiedniego szyku wyrazów)

niepoprawnie: opisany problem jest *niezwykle* istotny ze względu na to, że osoby badane *nie mają* obowiązku zapoznania się z *tymi* zasadami

- w literach tworzących skrótowiec.

Narodowe Centrum Nauki (NCN)

5

ZAPIS LICZB I STATYSTYK

5.1 Zapis liczebników APA 7: 6.32–6.38

Poniższe zasady dotyczą zarówno liczebników głównych (np. „pięć”), jak i liczebników porządkowych (np. „piąty”), zbiorowych (np. „pięcioro”) i ułamkowych (np. „pół”).

5.1.1 Używanie cyfr do zapisu liczebników

Należy używać cyfr:

- do zapisu wartości powyżej 10 (włącznie); do zapisu wartości poniżej 10 należy używać wyrazów (wg APA 7 reguła ta ma zastosowanie również w przypadku abstraktów, co jest zmianą względem APA 6)
- gdy bezpośrednio poprzedzają jednostkę pomiaru

5 mg

15 cm

- w przypadku funkcji statystycznych lub matematycznych, ułamków dziesiętnych, procentów, proporcji, a także percentyli i kwartyli

pomnożony przez 5

0,33

ponad 50% grupy

- gdy reprezentują czas, daty, wiek, uzyskane wyniki i punkty na skali, sumy pieniędzy i numery

6 dni, 1 h 30 min, miał 2 lata, zdobyła 4 punkty na 7-punktowej skali, 5 zł

Zgodnie z APA 6 wyjątkiem od tej reguły były przybliżenia liczb dni, miesięcy i lat. W APA 7 ten wyjątek już nie obowiązuje.

około 8 miesięcy, około 3 lata temu

- gdy dotyczą szczególnego miejsca w numerowanym ciągu, części książek i tabel; zasada ta ma zastosowanie, kiedy numer następuje po wyrazie – w odwrotnej sytuacji zastosowanie mają ogólne reguły zapisu liczebników.

w tabeli 3, poziom 7, na rysunku 14
ale: w trzeciej tabeli, siódmy poziom, na 14. rysunku

5.1.2 Używanie słów do zapisu liczebników

Należy używać słów do zapisu liczebników w przypadku:

- liczb od zera do dziewięciu (poza przypadkami opisanymi w części 5.1.1)
- każdej liczby, która zaczyna zdanie, tytuł lub śródtytuł (gdy to jest możliwe, należy unikać zaczynania zdania od liczby)

Piętnaście procent badanych odmówiło odpowiedzi na to pytanie, 4% badanych odpowiedziało twierdząco, a 81% badanych – przecząco.

- ułamków zwykłych.

jedna trzecia osób w grupie

5.1.3 Ułamki dziesiętne

Dwie reguły APA 7 dotyczące pisowni ułamków dziesiętnych są niezgodne z polską tradycją. Zgodnie z APA 7: (a) w zapisie ułamków dziesiętnych nie używa się przecinków, lecz kropek; (b) należy użyć zera przed kropką tylko w ułamku, który potencjalnie mógłby przekroczyć 1. Reguły te dotyczą języka angielskiego.

Zgodnie z polską tradycją w zapisie ułamków dziesiętnych używa się przecinków, nie kropek. Zera przed przecinkiem w ułamku używa się nawet wtedy, gdy potencjalnie nie mógłby on przekroczyć 1 (np. korelacje, proporcje, poziomy istotności).

0,33 cm; d Cohena = 0,60; $p = 0,028$

Miejsca po przecinku należy zaokrąglić tak bardzo, jak można to zrobić, zachowując precyzję znaczenia (można także przeskalować wyniki, aby zachowały precyzję mimo ograniczenia liczby miejsc po przecinku). Lepiej jest wymienić mniej cyfr, ponieważ łatwiej jest je zrozumieć i zapamiętać. Większość wyników zaokrągliła się do od jednego do trzech miejsc po przecinku. W szczególności:

- Korelacje, proporcje i statystyki testów wnioskowania statystycznego, takie jak t , F i χ^2 , powinny być zaokrąglone do dwóch miejsc po przecinku.
- Średnie i odchylenia standardowe wyników grupowych uzyskanych na skalach wyrażonych w liczbach całkowitych (jak w przypadku większości kwestionariuszy) należy zaokrąglić do jednego miejsca po przecinku.
- Należy podawać dokładne wartości p do dwóch lub trzech miejsc po przecinku; w przypadku wartości mniejszych od 0,001 stosuje się zapis $p < 0,001$.

$p = 0,123$; $p = 0,042$; $p = 0,007$
ale zamiast $p = 0,0003$ zapisujemy $p < 0,001$

5.1.4 Numeracja rzymska

Numeracja rzymska powinna być wprowadzona w przypadku zwyczajowo ustalonych terminów.

błąd II rodzaju

W zwykłym numerowaniu należy wybierać cyfry arabskie.

tabela 2

5.1.5 Zapis dużych liczebników

Zgodnie z regułami APA 7 grupy trzycyfrowe w dużych liczebnikach oddziela się za pomocą przecinków (np. 1,000 lub 1,500,000). Jest to niezgodne z zasadą polskiej pisowni, według której grupy trzycyfrowe w dużych liczebnikach należy oddzielać za pomocą twardej spacji. Zasada ta dotyczy wyłącznie liczb składających się z więcej niż czterech cyfr.

25 000, 750 820, 1 650 321
ale: 1000, 5000

Według APA 7 nie należy oddzielać grup trzycyfrowych w przypadku zapisu numerów stron, liczb binarnych, numerów seryjnych, stopni temperatury, oznaczeń częstotliwości akustycznych, a także stopni swobody. Według zasad języka polskiego nie należy dzielić na grupy trzycyfrowe również cyfr po przecinku dziesiętnym (zasada ta jednak nie ma istotnego znaczenia dla psychologicznych tekstów naukowych, ponieważ w takich tekstach raczej nie znajdują się ułamki dziesiętne z co najmniej pięcioma miejscami po przecinku; por. część 5.1.3).

Reguły dotyczące stosowania (lub nie) separatorów między grupami trzycyfrowymi obowiązują zarówno w tekście głównym, jak i w tabelach i na rysunkach, np. gdy w tabeli podaje się liczebności dużych prób, należy odseparować grupy trzycyfrowe. Co ważne, gdyby w tabeli w pracy w języku polskim znalazły się pod sobą liczby

czterocyfrowe i dłuższe, należałoby zastosować spację także w zapisie liczb czterocyfrowych.

5.2 Zapis statystyk APA 7: 6.40–6.48

Statystyki można wpisywać w tekst, tabelę lub rysunek (wykres). Należy jednak uwzględnić poniższe zasady:

1. Jeśli prezentuje się trzy lub mniej liczb, należy spróbować wpisać je w zdanie.
2. Jeśli prezentuje się od czterech do 20 liczb, najpierw należy wziąć pod uwagę tabelę.
3. Jeśli prezentuje się więcej niż 20 liczb, rysunek (wykres) będzie prawdopodobnie najodpowiedniejszą formą.

5.2.1 Wyjaśnianie statystyk i wzorów

Nie należy wstawiać odsyłaczy bibliograficznych do znanych i powszechnie używanych statystyk, a jedynie do tych mniej znanych i do tych, które są używane w niekonwencjonalny sposób, lub wtedy, gdy statystyka sama w sobie jest tematem danej pracy. Nie należy przytaczać znanych i powszechnie używanych wzorów. Wzory należy przytaczać jedynie wówczas, gdy są nowe, rzadkie lub są tematem danej pracy.

5.2.2 Statystyki w tekście

W przypadku referowania statystyk opisowych w tabeli lub na rysunku nie trzeba powtarzać ich w tekście. Powinno się jednak wskazać tabelę lub rysunek, w których są one opisane, oraz podkreślić wagę niektórych z tych danych w tekście, jeśli pomagają one w interpretacji wyników.

5.2.3 Symbole statystyczne

Symbole statystyczne należy zapisywać zgodnie z następującymi zasadami:

- Terminy statystyczne w tekście należy pisać pełną nazwą.

poprawnie: Średnie we wszystkich skalach były wysokie.

niepoprawnie: M we wszystkich skalach były wysokie.

Kiedy jednak termin statystyczny występuje w tekście razem z wartością matematyczną, zamiast wyrazu należy użyć symbolu lub skrótu.

$$(M_{\text{grupa1}} = 16,6; M_{\text{grupa2}} = 18,2)$$

- Parametry populacji zapisuje się greckimi literami, a estymatory – alfabetem łacińskim i kursywą.
- Liczebność grupy badanej oznacza się dużą literą N (kursywą), liczebność części grupy badanej – małą literą n (również kursywą).
- Znak procentu % zapisuje się wyłącznie wtedy, gdy poprzedza go wartość liczbowa (np. 18%, bez spacji między liczbą a znakiem); gdy tak nie jest, zapisuje się pełny wyraz procent (z wyjątkiem nagłówków tabel i legend rysunków, w których używa się zawsze znaku %).
- Litery greckie, indeksy dolne i górne, które funkcjonują jako identyfikatory (tzn. nie jako zmienne) oraz skróty i skrótowce, które nie są zmiennymi (np. log) zapisuje się czcionką antykwową (prosty krój pisma, w odróżnieniu od pochylonej kursywy).
- Wszystkie pozostałe symbole statystyczne zapisuje się kursywą.
- Zazwyczaj powinno się wstawiać najpierw indeks dolny, a potem górny (z wyjątkiem matematycznego znaku prim: ' – taki znak powinien znaleźć się przed indeksem dolnym).

5.3 Równania w tekście

Krótkie i proste równania należy podawać w ciągłym tekście. Nie powinny one przekraczać wysokości wiersza. By zapisać w tekście

ułamki, należy użyć ukośnika (/) i odpowiednich nawiasów w następującej kolejności:

$(a + b)$ – najpierw okrągłe

$[y + z (a + b)]$ – potem kwadratowe

$\{[y + z (a + b)] x + c\}$ – na końcu klamrowe

Należy wstawiać spacje między poszczególne znaki równania.

$$a + b = c$$

Jeśli proste równania muszą być ponumerowane dla ułatwienia odnoszenia się do nich w tekście, powinny być zapisane w oddzielnym akapicie. W oddzielnym akapicie zapisuje się również wszystkie skomplikowane równania. Wyróżnione w ten sposób równania należy ponumerować cyframi arabskimi wpisanymi w nawiasy okrągłe. Zgodnie z APA 7 owe numery powinny znajdować się blisko prawego marginesu strony. Ponieważ w innych naukach (np. matematyce) powszechnie stosowany jest zapis z lewej strony, który jest również łatwiejszy do wprowadzenia, proponujemy dopuszczenie numeracji z dowolnej strony. W całym tekście powinna być ona stosowana konsekwentnie z jednej wybranej strony.

$$a + b = c \quad (3)$$

W przypadku odnoszenia się w tekście do danego równania należy zapisać numer równania w ten sposób:

równanie 3 lub trzecie równanie (por. część 3.3.2 oraz 5.1.1)

6

LISTY UPORZĄDKOWANE

Kiedy w pracy naukowej wymienia się różne powiązane ze sobą informacje, zaprezentowanie ich w formie uporządkowanej listy może ułatwić czytelnikowi ich odbiór. Elementy uporządkowanej listy mogą być wymienione w jednym akapicie lub w kolejnych wierszach.

6.1 Porządkowanie wątków w obrębie akapitu

Aby uporządkować informacje wymienione w jednym zdaniu lub akapicie, należy stworzyć listę, której elementy są oznaczone za pomocą kolejnych liter alfabetu zapisanych w nawiasie okrągłym. Poszczególne elementy listy są oddzielone przecinkami lub – jeśli same zawierają przecinki – średnikami (por. część 3.1.4).

Wyróżniono trzy podgrupy: (a) osoby o wynikach niskich, (b) osoby o wynikach przeciętnych i (c) osoby o wynikach wysokich.

Wyróżniono trzy podgrupy: (a) osoby o wynikach niskich, które uzyskały poniżej 20 punktów; (b) osoby o wynikach przeciętnych, które uzyskały między 20 a 50 punktów; (c) osoby o wynikach wysokich, które uzyskały powyżej 50 punktów.

6.2 Porządkowanie wątków w osobnych wierszach

6.2.1 Lista numerowana

Lista numerowana służy do porządkowania pełnych zdań lub akapitów. Jeżeli porządkowane treści nie są pełnymi zdaniami, należy zastosować oznaczenia literowe (jeśli preferowane jest wymienienie ich w obrębie jednego akapitu) lub punktory (jeśli preferowane jest wymienienie ich w osobnych wierszach). Za pomocą numerowanej listy można uporządkować np. kolejne kroki procedury badawczej lub wnioski sformułowane na podstawie wyników przeprowadzonych analiz.

Aby zastosować listę numerowaną, należy skorzystać z odpowiedniej funkcji w edytorze tekstowym, wybierając opcję cyfr arabskich. Pierwsze słowo po numerze oraz pierwsze słowo każdego kolejnego zdania należy zapisać wielką literą.

Sformułowano następujące problemy badawcze:

1. Czy między kobietami a mężczyznami występują istotne różnice w poziomie samooceny jawnej?
2. Czy między kobietami a mężczyznami występują istotne różnice w poziomie samooceny ukrytej?
3. Czy międzyplciowe różnice w zakresie samooceny zmieniają się wraz z wiekiem?

6.2.2 Punktory

Kiedy porządkowane elementy nie są pełnymi zdaniami lub kiedy zastosowanie listy numerowanej mogłoby mylnie sugerować istotne znaczenie kolejności, w jakiej elementy zostały wymienione, należy zastosować punktory. W tym celu należy posłużyć się odpowiednią funkcją w edytorze tekstowym, wybierając dowolny kształt punktora (po zaakceptowaniu przesłanego tekstu do druku kształt punktora zostanie zmieniony na preferowany przez wydawcę).

Jeżeli porządkowane elementy są pełnymi zdaniami, należy rozpocząć je wielką literą i kończyć kropką lub – jeżeli są pytaniami

LISTY UPORZĄDKOWANE

– znakiem zapytania. Przykład takiej listy można znaleźć w części 5.2.3. Jeżeli porządkowane elementy nie są pełnymi zdaniami, tekst po punktorze należy rozpocząć małą literą, jak w części 5.1.1. W tej drugiej sytuacji uporządkowane elementy listy można zakończyć odpowiednio przecinkiem lub średnikiem (por. część 3.1.4) lub też nie stawiać po nich żadnego znaku interpunkcyjnego. Zawsze jednak należy postawić kropkę po ostatnim elemencie wyliczenia.

7

TABELE I RYSUNKI

7.1 Numeracja tabel i rysunków

Należy numerować wszystkie tabele i rysunki obecne w pracy cyframi arabskimi w takiej kolejności, w jakiej pojawiają się za pierwszym razem w tekście.

tabela 1, tabela 2, rysunek 1, rysunek 2

Zgodnie z regułami APA 7 słowa **tabela** i **rysunek** w tekście pisane są wielkimi literami. Jest to jednak niezgodne z regułami języka polskiego. Zgodnie z polską ortografią słowa **tabela** i **rysunek** użyte w środku zdania pisane są małą literą.

Nie należy przy tym używać przyrostków literowych (np. **tabela 5a** jest niepoprawnym zapisem). Jeśli praca zawiera załączniki z tabelami, rysunkami lub wykresami, należy je również kolejno ponumerować, lecz cyfry poprzedzić odpowiednią literą oznaczającą część załącznika.

tabela A1 (oznacza pierwszą tabelę z *Załącznika A*)

tabela B3 (oznacza trzecią tabelę z *Załącznika B*)

Sugerujemy, aby w analogiczny sposób numerować kolejne tabele zamieszczone w *Materiałach uzupełniających*, tj. poprzedzać numer tabeli np. dużą literą „M”.

tabela M1 (oznacza pierwszą tabelę w *Materiałach uzupełniających*)

7.2 Miejsce tabeli i rysunku w tekście

Istnieją dwie możliwości lokowania tabel i rysunków w pracy naukowej wysyłanej do publikacji. Pierwsza z nich to umieszczanie każdej tabeli i każdego rysunku na osobnej stronie za *Bibliografią*. Druga to wstawianie tabel i rysunków w tekście po ich przywołaniu. W przypadku artykułu, należy zastosować opcję preferowaną przez czasopismo, do którego jest wysyłany. W przypadku prac dyplomowych, sugerujemy korzystanie z drugiej opcji. Kiedy tabele i rysunki są lokowane w tekście, należy mieć na uwadze następujące wytyczne:

- dołożyć starań, aby tabela lub rysunek zmieściły się na jednej stronie
- umieszczać tabelę lub rysunek po zakończonym akapicie (najlepiej tym, w którym tabela lub rysunek są wymienione po raz pierwszy)
- jeżeli tabela lub rysunek znajdują się na stronie, na której występuje też tekst, należy wstawić po jednym pustym wierszu zarówno przed tabelą lub rysunkiem, jak i po nich.

7.3 Prawa autorskie

W przypadku wykorzystania w pracy tabel lub rysunków z innych źródeł, opatrzonych prawami autorskimi (por. część 1.2.1), należy umieścić w adnotacji pod daną tabelą lub rysunkiem informację o autorze i o właścicielu praw. W niektórych przypadkach konieczne może być uzyskanie zgody właściciela praw do materiału.

7.4 Tabele

7.4.1 Opis tabeli

Oprócz numeru każda tabela powinna być opatrzona tytułem zwięźle opisującym jej zawartość. Tytuł tabeli zapisywany jest kursywą. Po określeniu **Tabela X**, zapisanym pogrubioną czcionką, oraz po jej tytule nie stawia się kropek.

Tabela 1*Tytuł tabeli***7.4.2 Nagłówki w kolumnach tabel**

Każda (także pierwsza) kolumna musi być opatrzona krótkim nagłówkiem. Pierwszy wyraz nagłówka należy zaczynać wielką literą.

7.4.3 Zawartość tabeli

Różne wskaźniki (np. średnią, skośność) należy prezentować w oddzielnych kolumnach. Jeśli tabela zawiera estymatory (np. średnie czy korelacje), należy również, gdy jest to możliwe, podać przedziały ufności (określając przyjęty poziom prawdopodobieństwa, np. 95%).

7.4.4 Pisownia

Jeśli w nagłówkach kolumn tabeli użyto standardowych symboli i skrótów dla nietechnicznych terminów (np. %, nr) czy statystyk (np. SD , M , χ^2), nie trzeba ich wyjaśniać w adnotacji pod tabelą. Skrótów terminów technicznych, nazw grup itp. wymagają wyjaśnienia w tytule tabeli lub w głównej adnotacji pod tabelą.

Tytuł tabeli i skrótów statystyczne (poza literami greckimi i akronimami, jak np. CFI czy RMSEA) w tabeli należy zapisywać kursywą.

7.4.5 Adnotacje pod tabelą

W zależności od rodzaju prezentowanej informacji wyróżnia się trzy rodzaje adnotacji umieszczanych pod tabelą: adnotacja główna, adnotacja szczegółowa oraz adnotacja prawdopodobieństwa. Przykłady wszystkich adnotacji prezentowane są pod tabelą 6.

1. Adnotacja główna (*general note*) zawiera podstawowe informacje wyjaśniające zawartość tabeli (np. co oznacza użycie w tabeli kursywy lub pogrubionej czcionki). Kończy ją wyjaśnienie skrótów i symboli zawartych w tabeli. Jeśli tabela została zaczerpnięta z innego źródła, należy na końcu tej adnotacji dołączyć informację o oryginalnym jej pochodzeniu.

Źródło: Adres bibliograficzny wg reguł opisanych w tabeli 2, w części 1.2.1.

2. Adnotacja szczegółowa (*specific note*), pojawiająca się w nowym wersie pod główną adnotacją, dotyczy poszczególnych kolumn, rzędów lub komórek tabeli (np. informuje o wielkości badanej próby). Oznacza się ją poprzez indeks górny kolejnymi literami alfabetu (np. a, b, c), które pojawiają się również przy tekście w odpowiednich komórkach tabeli. Indeksy należy wprowadzać w sposób uporządkowany, od lewej do prawej i od góry do dołu tabeli. Kolejne adnotacje szczegółowe umieszcza się jedna obok drugiej, zwykle nie zaczyna się ich od nowego wiersza, choć jest to dopuszczalne w przypadku długich opisów. Zgodnie z APA 7 indeks górny należy oddzielić od tekstu za pomocą spacji zarówno w komórkach tabeli (spacja przed indeksem), jak i w adnotacji (spacja po indeksie). W polskich pracach naukowych należy jednak stosować reguły języka polskiego, zgodnie z którymi przed indeksem górnym w komórkach tabeli nie wstawia się spacji (ale wstawia się ją po indeksie w adnotacji).

Płeć^a (zapis w komórce tabeli)

^a Mężczyzna = 1, kobieta = 2. ^b Warunek kontrolny = 0, warunek eksperymentalny = 1.

3. Adnotacja dotycząca prawdopodobieństwa (*probability note*) pojawia się w nowym wersie pod adnotacją szczegółową i wyjaśnia użycie w tabeli wszystkich oznaczeń (wartości p) z gwiazdką (np. *, **, ***). Odsyłacze gwiazdkowe (*, **, ***) umieszczane są w tabeli obok wartości statystyk testowych (np. t , F lub r) według poziomu istotności zaobserwowanej prawidłowości, tzn. od jednej gwiazdki (poziom 0,05) do trzech gwiazdek (poziom 0,001). Jeżeli wartości p są prezentowane w tabeli, nie ma potrzeby stosowania oznaczeń gwiazdkowych

(stosuje się je tylko wtedy, gdy w tabeli prezentowane są same wartości statystyk testowych, bez p). Zgodnie z APA 7 nie należy oddzielać gwiazdek od tekstu za pomocą spacji w komórkach (brak spacji przed gwiazdką) ani w adnotacji (brak spacji po gwiazdce). Jednak w pracach naukowych w języku polskim należy stosować w tym przypadku jednolite zasady zapisu indeksów górnych, tzn. nie wstawiać spacji przed oznaczeniem gwiazdkowym w tabeli, ale wstawiać ją po oznaczeniu gwiazdkowym w adnotacji.

0,25* (zapis w komórce tabeli)

* $p < 0,05$; ** $p < 0,01$; *** $p < 0,001$.

Adnotacje wypisuje się pod tabelą. Każdy rodzaj adnotacji zaczyna się od nowej linii i kończy się kropką. Adnotacje danego rodzaju oddzielane są średnikiem lub kropką.

Jeśli wśród adnotacji znajdują się adnotacje pierwszego rodzaju, poprzedza się ją słowem *Adnotacja*, pisany kursywą i zakończonym kropką. Jeśli znajdują się wyłącznie adnotacje drugiego i/lub trzeciego rodzaju, nie poprzedza się ich tym określeniem.

Nie wszystkie tabele wymagają adnotacji. Jeżeli jest to możliwe, lepiej jest podać dokładne wartości p w tabeli (np. 0,235 lub 0,008; wartości mniejsze od 0,001 należy zapisać jako $< 0,001$), niż wprowadzać oznaczenia gwiazdkowe dla poszczególnych poziomów istotności przy wartościach statystyk testowych.

7.4.6 Formatowanie tabeli

Interlinia wewnątrz tabeli może wynosić jedną, półtorej lub dwie domyślne odległości dostępne w edytorze tekstowym. Interlinia w tytule i adnotacji powinna być podwójna.

Nagłówki kolumn powinny być wyśrodkowane w poziomie i wyrównane do góry w pionie. Zawartość komórek w pierwszej kolumnie powinna być wyrównana do lewej, ale może być wyśrodkowana, gdy jest krótsza niż nagłówek kolumny (np. pojedyncze liczby). Zawartość komórek w pozostałych kolumnach tabeli powinna być wyśrodkowa-

na, jednak dłuższy tekst w komórkach może być wyrównany do lewej. Wartości liczbowe mogą (ale nie muszą) być dodatkowo wyrównane według przecinka w ułamku. Tekst w każdej komórce tabeli powinien się rozpoczynać wielką literą, jeżeli tworzą go pełne zdania. Pojedyncze słowa lub wyrażenia w komórkach tabeli mogą się rozpoczynać małą literą.

Wewnątrz tabeli, w jej tytule i w adnotacji należy użyć tej samej czcionki, co w tekście głównym. Jest to nowa reguła, która pojawiła się w APA 7 w miejsce reguły obowiązującej w APA 6, zgodnie z którą wewnątrz tabeli należy używać zawsze czcionki bezszeryfowej (w przeciwieństwie do tekstu głównego).

7.4.7 Wielkość i wygląd tabeli

Jeśli tabela zajmuje więcej niż jedną stronę, należy na każdej stronie powtórzyć nagłówki jej kolumn. Najlepiej zrobić to za pomocą odpowiedniej funkcji w edytorze tekstowym, np. korzystając z opcji „Powtórz jako wiersz nagłówek na początku każdej strony” w MS Word. Jeśli tabela jest zbyt szeroka, aby zmieścić się na stronie, należy zmienić orientację strony na poziomą, a jeżeli to nie wystarcza – kontynuować tabelę na kolejnej stronie i powtórzyć pierwszą kolumnę. Dużą tabelę można też podzielić na dwie mniejsze, z których każda zmieści się na jednej stronie.

Tabela 6

Wskaźniki dopasowania modeli pomiarowych do danych w poszczególnych grupach wraz z istotnością różnic między modelami

Kraj	Model 1			Model 2			$\Delta\chi^2$
	CFI	RMSEA	χ^2	CFI	RMSEA	χ^2	
Polska	0,993	0,046 [0,000; 0,172]	1,6	0,913	0,117 [0,051; 0,194]	9,8	8,2**
Niemcy	0,999	0,019 [0,000; 0,087]	1,4	0,905	0,143 [0,109; 0,181]	45,7	44,3***

TABELE I RYSUNKI

Kraj	Model 1			Model 2			$\Delta\chi^2$
	CFI	RMSEA	χ^2	CFI	RMSEA	χ^2	
Francja	0,996	0,000 [0,000; 0,087]	0,1	0,981	0,062 [0,000; 0,124]	5,7	5,6*
Anglia ^a	0,966	0,000 [0,000; 0,083]	0,4	0,922	0,065 [0,050; 0,090]	2,8	2,4
Włochy	0,970	0,000 [0,000; 0,095]	0,2	0,929	0,132 [0,081; 0,190]	18,4	8,2***

Adnotacja. W nawiasach kwadratowych podano 95%-owe przedziały ufności. CFI = *comparative fit index*; RMSEA = *root mean square error of approximation*.

^a Dla modelu 2 w Anglii macierz kowariancji nie była zdefiniowana pozytywnie.

* $p < 0,05$; ** $p < 0,01$; *** $p < 0,001$.

Linie tworzące tabelę należy ograniczyć tylko do linii poziomych na górze tabeli (linii stanowiącej granicę tabeli oraz linii oddzielających nagłówki poszczególnych kolumn od np. wyników tabeli) oraz linii umieszczonych na dole tabeli (linii stanowiącej granicę tabeli oraz ewentualnie linii oddzielającej zsumowane wyniki na dole tabeli od poszczególnych wyników w tabeli). Dopuszczalne jest także stosowanie linii poziomych do wyróżniania dodatkowych nagłówków wewnątrz tabeli (*table spanners*) lub w dużych tabelach, jeżeli zwiększają jej czytelność. Przykładowy wygląd tabeli przedstawia tabela 6.

7.5 Rysunki (*figures*)

Terminem **rysunek** określane są wszelkie graficzne przedstawienia informacji w pracy, które nie są tabelami, włączając wykresy, schematy, zdjęcia i inne.

7.5.1 Opisywanie rysunku

W APA 7 ujednolicono sposób opisywania tabel i rysunków. Rysunek posiada tytuł, który jest umieszczany nad wizualną reprezentacją informacji i zapisywany kursywą, bez kropki na końcu. W wier-

szu ponad tytułem należy zapisać pogrubioną czcionką wyrażenie **Rysunek X** z numerem rysunku w miejscu X. Rysunek może także posiadać jeden lub więcej rodzajów adnotacji – tych samych, które mają zastosowanie w przypadku tabel (por. część 7.4.5).

Jeśli rysunek tego wymaga, należy również dołączyć do niego legendę. Legenda wyjaśniająca symbole zawarte na rysunku powinna być umieszczona wewnątrz niego, ponieważ jest jego integralną częścią. Jeśli jednak legenda nie mieści się w granicach rysunku, należy ją umieścić pod nim lub nad nim. Symbole, które nie zostały wyjaśnione w legendzie, należy objaśnić w adnotacji głównej pod rysunkiem.

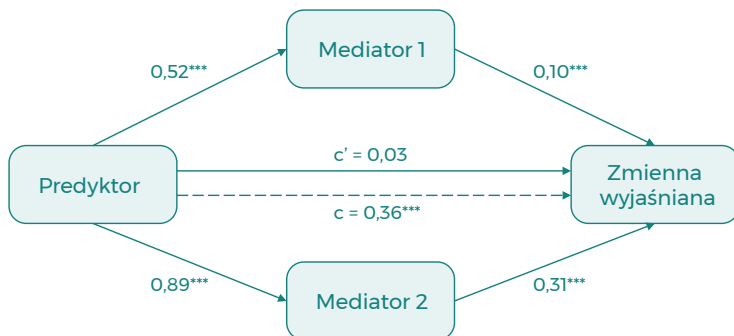
Rysunki są numerowane przy pomocy cyfr arabskich. Jeśli jeden rysunek składa się z kilku oddzielnych części, sposobem na ich oznaczenie jest wykorzystanie dodatkowych oznaczeń literowych, np. A, B.

7.5.2 Formatowanie rysunku

Wewnątrz rysunku należy używać czytelnej, najlepiej bezszeryfowej czcionki (np. Arial, Calibri, Helvetica). Wielkość czcionki powinna się zawierać w granicach od 8 do 14 punktów. Czcionka w tytule i adnotacji powinna być taka jak w całej pracy. Przykładowy wygląd rysunku przedstawiono poniżej.

Rysunek 1

Wyniki analizy mediacji z dwoma mediatorami równoległymi

Adnotacja. Zaprezentowane współczynniki są niestandardyzowanymi współczynnikami regresji. c' = efekt bezpośredni; c = efekt całkowity.

*** $p < 0,001$.

8

ZAPIS BIBLIOGRAFII

8.1 Podstawowe schematy zapisów bibliograficznych

Poniżej znajdują się schematy zapisów bibliograficznych podstawowych źródeł. Sposób zapisu innych, rzadziej przywoływanych źródeł jest szczegółowo przedstawiony w APA 7.

- artykuł w czasopiśmie

Nazwisko₁, X., Nazwisko₂, X. Y., Nazwisko₃, Z. (rok). Tytuł artykułu. *Tytuł Czasopisma, nr rocznika(nr zeszytu)*, strona początku–strona końca.

W APA 6 numer zeszytu (*issue*) był podawany jedynie w przypadku czasopism, w których każdy kolejny zeszyt w ramach jednego rocznika ma osobną numerację stron (w każdym zeszycie pierwsza strona opatrzona jest numerem 1). W APA 7 numer zeszytu należy podawać w przypadku każdego czasopisma posiadającego numerowane zeszyty.

- artykuł posiadający *Digital Object Identifier* (DOI): numer DOI należy podać na końcu zapisu bibliograficznego w formie linku

Nazwisko₁, X., Nazwisko₂, X. Y. (rok). Tytuł artykułu. *Tytuł Czasopisma, nr rocznika(nr zeszytu)*, strona początku–strona końca. <https://doi.org/xxxx>

ZAPIS BIBLIOGRAFII

- artykuł w czasopiśmie stosującym numerację artykułów zamiast numeracji stron w zeszycie: w miejscu przeznaczonym na przedział stron należy wpisać słowo **artykuł**, a następnie podać jego numer. Według APA 7 słowo *Article* jest zapisywane wielką literą – reguła ta jednak nie ma zastosowania w języku polskim (por. część 3.3.2), w związku z czym w niniejszych standardach proponujemy zapis jego odpowiednika od małej litery

Nazwisko1, X., Nazwisko2, X. Y. (rok). Tytuł artykułu. *Tytuł Czasopisma*, 12(3), artykuł 12345.

- książka

Nazwisko1, X., Nazwisko2, X. Y. (rok). *Tytuł książki*. Wydawnictwo.

W APA 7 zrezygnowano z podawania w zapisach bibliograficznych miejsca (tj. miasta i kraju) wydania książek.

- książka napisana pod redakcją

Nazwisko, X. (red.). (rok). *Tytuł książki*. Wydawnictwo.

- rozdział w pracy zbiorowej

Nazwisko, X. (rok). Tytuł rozdziału. W: Y. Nazwisko i B. Nazwisko (red.), *Tytuł książki* (s. strona początku–strona końca). Wydawnictwo.

W tym przypadku APA 7 proponuje zapis bibliograficzny bez użycia dwukropka po przyimku **W** (*In*), pisany dużą literą. W polskim zapisie jednak przyjmujemy zasadę pisania dwukropka po **W**. W pozycji bibliograficznej stosujemy zapis **W** jako wielkiej litery, podczas gdy w informacji o prawach autorskich podawanej w przypisie dolnym lub

ZAPIS BIBLIOGRAFII

pod tabelą albo rysunkiem stosujemy w tym przypadku małą literę **w**. Wynika to z faktu, że w informacji o prawach autorskich przyimek **w** jest poprzedzony przecinkiem, a nie kropką, jak ma to miejsce w pozycji bibliograficznej (por. tabela 2 w części 1.2.1).

- rozdział w kolejnym wydaniu pracy zbiorowej, posiadającym numer DOI

Nazwisko1, X., Nazwisko2, Y. (rok). Tytuł rozdziału. W: Z. Nazwisko (red.), *Tytuł książki* (wyd. nr wydania, s. strona początku–strona końca). Wydawnictwo. <https://doi.org/xxxxx>

- tekst na stronie internetowej, który nie jest artykułem w czasopiśmie, książką ani rozdziałem w książce: należy podać autora, datę publikacji (jeśli jest znana), tytuł, a następnie adres strony internetowej

Nazwisko, X. (rok). *Tytuł tekstu*. <https://xxxxx>

Jeżeli data publikacji tekstu znajdującego się na stronie internetowej nie jest znana, należy w miejscu daty wpisać **b.d.** oraz wskazać datę pobrania tekstu, używając sformułowania **Pobrane dokładna data z: adres strony internetowej** (bez kropki na końcu):

Nazwisko, X. (b.d.). *Tytuł tekstu*. Pobrane 24 marca 2020 z: <https://xxxxx>

- wystąpienie konferencyjne: należy podać nazwiska wszystkich autorów, dokładny czas trwania całej konferencji, tytuł wystąpienia, rodzaj wystąpienia, pełną nazwę konferencji oraz miejsce konferencji (miasto i kraj, a w przypadku miasta w Stanach Zjednoczonych także skrótowiec nazwy stanu)

Andrzejewska, W. (18–20 września 2019). *Tytuł referatu* [referat]. Nazwa Konferencji, Wrocław, Polska.

ZAPIS BIBLIOGRAFII

Kowalski, A., Nowak, B. (29 lipca–2 sierpnia 2019). *Tytuł plakatu* [plakat]. Nazwa Konferencji, Praga, Czechy.

Wiśniewska, J., Kotowska, M., Biały, Z. (24–27 lipca 2017). Tytuł wystąpienia. W: S. Zamojski (przew.), *Tytuł symposium* [symposium]. Nazwa Konferencji, Riverside, CA, USA. (przew. = przewodniczący)

Według APA 7 nazwy rodzajów wystąpień (*Paper presentation*, *Poster presentation*, *Symposium*), a także nazwa odpowiednika przewodniczącego (*Chair*) są zapisywane wielkimi literami. Taki zapis jest jednak niezgodny z regułami polskiej pisowni, dlatego też w niniejszych *Standardach* proponujemy zapis tych nazw małymi literami.

Format zapisu bibliograficznego dla publikacji pokonferencyjnych jest zgodny z formatem zapisu bibliograficznego dla artykułu opublikowanego w czasopiśmie, książki pod redakcją lub rozdziału w książce pod redakcją – w zależności od formy publikacji.

- prace dyplomowe.

W przypadku prac dyplomowych postać zapisu bibliograficznego zależy od tego, czy praca została opublikowana w ogólnodostępnej bazie lub archiwum, czy jest pracą niepublikowaną. Format zapisu bibliograficznego dla prac niepublikowanych jest następujący:

Autor, A. (2020). *Tytuł dysertacji doktorskiej* [niepublikowana rozprawa doktorska]. Nazwa Instytucji Nadającej Stopień Naukowy.

Autor, B. (2021). *Tytuł pracy magisterskiej* [niepublikowana praca magisterska]. Nazwa Instytucji Nadającej Tytuł Zawodowy.

W powyższych zapisach bibliograficznych nazwa instytucji jest podawana jako źródło. W zapisach bibliograficznych odnoszących

ZAPIS BIBLIOGRAFII

się do opublikowanych prac dyplomowych nazwa instytucji jest zapisywana w nawiasie kwadratowym, natomiast źródłem jest baza lub archiwum.

Autor, A. (2020). *Tytuł dysertacji doktorskiej* [rozprawa doktorska, Nazwa Instytucji Nadającej Stopień Naukowy]. Nazwa Bazy lub Archiwum. <https://xxxxx>

Autor, B. (2021). *Tytuł pracy magisterskiej* [praca magisterska, Nazwa Instytucji Nadającej Tytuł Zawodowy]. Nazwa Bazy lub Archiwum. <https://xxxxx>

8.2 Formatowanie zapisów bibliograficznych

Należy pamiętać, aby wszystkie pozycje cytowane w tekście zasadniczym znalazły się w *Bibliografii*. Zasada ta nie dotyczy przekazów ustnych, których zapis nie jest ogólnodostępny oraz pozycji cytowanych w przytaczanych dosłownie fragmentach innych publikacji. Poniżej omawiamy wybrane istotne kwestie związane z formatowaniem poszczególnych elementów zapisu bibliograficznego.

8.2.1 Liczba autorów

Według reguł opisanych w APA 7 w zapisie bibliograficznym należy wymienić nazwiska (wraz z inicjałami imion) wszystkich autorów, jeżeli ich liczba nie przekracza 20 (jest to zmiana względem APA 6, gdzie maksymalna liczba autorów wymienianych w zapisie bibliograficznym wynosiła 7). Jeżeli liczba autorów publikacji wynosi 21 lub więcej, należy zapisać nazwiska i inicjały imion pierwszych 19 autorów, następnie po przecinku wstawić wielokropek i podać nazwisko (wraz z inicjałami imienia lub imion) ostatniego autora. Pomiędzy inicjałami imion autorów należy wstawiać pojedynczą spację. Wielokropek w języku angielskim jest zapisywany bez nawiasu, natomiast w języku polskim zapisujemy go w na-

wiasie kwadratowym [...], jak w przypadku pominięcia w cytacie (por. część 2.2.3).

8.2.2 Prace niepublikowane

Jeżeli źródło nie zostało opublikowane, po tytule tekstu należy zamieścić w nawiasie kwadratowym wyrażenie **niepublikowany maszynopis**. Jako datę należy podać rok powstania tekstu. Jeżeli znane jest miejsce powstania tekstu (np. uniwersytet lub wydział uniwersytetu), należy zawrzeć informację o nim w zapisie bibliograficznym. Jeżeli tekst został opublikowany nieformalnie na stronie internetowej, adres do niej należy zamieścić na końcu zapisu bibliograficznego.

*Autor, A. (2021). Tytuł tekstu [niepublikowany maszynopis].
Nazwa Wydziału, Nazwa Uniwersytetu. <https://xxxxx>*

W przypadku cytowania prac, które zostały przyjęte do druku, ale data ich publikacji nie jest jeszcze znana, w miejscu daty należy wpisać **w druku**.

Autor, A., Autor, B. (w druku). Tytuł artykułu. Tytuł Czasopisma.

Jeżeli cytowana praca została wysłana do publikacji, ale nie została jeszcze zaakceptowana, w miejscu przeznaczonym na datę należy podać rok powstania pracy, a w nawiasie kwadratowym po tytule tekstu zapisać wyrażenie **maszynopis wysłany do publikacji**. W przypadku cytowania pracy, która nie została jeszcze ukończona, należy podać rok powstania tej wersji, z której korzystano, a w nawiasie kwadratowym wpisać **maszynopis w przygotowaniu**.

*Autor, A., Autor, B. (2021). Tytuł tekstu [maszynopis wysłany do publikacji]. Nazwa Wydziału, Nazwa Uniwersytetu.
<https://xxxxx>*

ZAPIS BIBLIOGRAFII

Autor, A., Autor, B. (2021). *Tytuł tekstu* [maszynopis w przygotowaniu]. Nazwa Wydziału, Nazwa Uniwersytetu. <https://xxxxx>

W powyższych schematach można pominąć nazwę wydziału i nazwę uniwersytetu, jeśli nie są znane, a także adres URL, jeśli teksty nie zostały nieformalnie opublikowane na stronie internetowej.

Jeżeli artykuł został opublikowany nieformalnie w serwisie do publikowania preprintów lub w instytucjonalnym (np. uniwersyteckim) repozytorium, należy przygotować zapis bibliograficzny według schematu:

Autor, A., Autor, B. (2021). *Tytuł tekstu*. Nazwa Bazy lub Archiwum. <https://doi.org/xxxxx> lub <https://xxxxx> (w zależności od tego, czy tekst posiada DOI, czy URL)

8.2.3 Skróty

W tabeli 7 zebrano skróty stosowane w zapisach bibliograficznych. Zestawiono je z angielskimi odpowiednikami oraz opisano sposób ich stosowania w *Bibliografii*.

Tabela 7

Skróty stosowane w zapisach bibliograficznych w języku polskim

Skrót	Odpowiednik w języku angielskim	Znaczenie
wyd.	ed.	wydanie – stosowany do wskazania numeru wydania książki, z której korzystano, podawany w nawiasie okrągłym po tytule książki
wyd. zmien.	Rev. ed.	wydanie zmienione

ZAPIS BIBLIOGRAFII

Skrót	Odpowiednik w języku angielskim	Znaczenie
red.	Ed. (Eds.)	pod redakcją – stosowany w zapisie bibliograficznym dotyczącym rozdziału w pracy zbiorowej
przeł./ tłum.	Trans.	przełożył/przetłumaczył – w przypadku przekładów prac opublikowanych oryginalnie w innym języku
b.d.	n.d.	brak daty
s.	p. (pp.)	strona/strony – stosowany do wskazania numerów stron, na których znajduje się cytowany rozdział z pracy zbiorowej; nie stosuje się go w przypadku artykułów opublikowanych w czasopiśmie – w tym przypadku numery stron nie są poprzedzone żadnym skrótem
t.	Vol.	numer tomu – stosowany w przypadku publikacji książkowych, podawany w nawiasie okrągłym po tytule książki, np. <i>Psychologia różnic indywidualnych</i> (wyd. 2, t. 3)

ZAŁĄCZNIKI

Załącznik A

Struktura artykułu – raportu z badań

- strona tytułowa zawierająca:
 - tytuł
 - skrócony tytuł (*running head*)
 - imiona, nazwiska i afiliacje wszystkich autorów w kolejności odpowiadającej wkładowi poszczególnych autorów
 - notę o autorach, zawierającą numery ORCID oraz dane korespondencyjne autora korespondencyjnego
 - informacje o źródłach finansowania

- na oddzielnej stronie streszczenie (opatrzone śródtytułem pierwszego stopnia *Streszczenie*) i słowa kluczowe w języku polskim

- na kolejnej stronie streszczenie (opatrzone śródtytułem pierwszego stopnia *Abstract*) i słowa kluczowe (*Keywords*) w języku angielskim

- tekst pracy (zaczynający się na odrębnej stronie):

Tytuł artykułu zastępujący śródtytuł pierwszego stopnia ***Wprowadzenie***

Sekcja wprowadzająca do pracy (część teoretyczna) nie jest opisywana nagłówkiem *Wprowadzenie*. Zamiast niego należy wstawić tytuł artykułu sformatowany jak śródtytuł pierwszego stopnia.

Część teoretyczna może być podzielona na kilka części, z których każda poprzedzona jest śródtytułem, zgodnie z regułami hierarchizacji śródtytułów.

Metoda

Osoby badane

Materiały/Zastosowane narzędzia

Procedura badania

Wyniki

Dyskusja

Bibliografia

ZAŁĄCZNIK A

Jeśli prezentowany materiał jest obszerny lub skomplikowany, dopuszczalne jest wprowadzanie dodatkowych elementów struktury, opisanych osobnymi śródtytułami (np. wyodrębnienie części *Analizy statystyczne* w sekcji *Metoda* i/lub podział *Wyników* i *Dyskusji* na części odpowiadające poszczególnym hipotezom badawczym).

- tabele, a za nimi rysunki (każda tabela i rysunek zaczyna się na odrębnej stronie), jeśli nie zostały zamieszczone w tekście pracy
- załączniki zawierające materiały, które mogą zostać łatwo zaprezentowane w formie wydruku, np. lista bodźców zastosowanych w eksperymencie, instrukcje przekazywane osobom badanym lub pozycje kwestionariuszowe wykorzystane w badaniu (w tym samym pliku; każdy załącznik zaczyna się na odrębnej stronie)
- materiały uzupełniające, które są publikowane jedynie online – obejmują materiały umożliwiające czytelnikowi głębsze zrozumienie treści artykułu, np. kod wykorzystany do przeprowadzenia analiz statystycznych, dokładniejszy opis metody, dodatkowe tabele z wynikami, pliki z danymi (załączane jako oddzielne pliki), klipy, animacje.

Załącznik B

Szczegółowe zasady przygotowania przez autora tekstu wysyłanego do publikacji

1. Przygotowanie tekstu

Tekst powinien być przygotowany zgodnie z następującymi wytycznymi:

- czcionka tekstu głównego: wybrana spośród popularnych czcionek, np. jedna z czcionek bezszeryfowych, takich jak **Calibri 11 pkt**, **Arial 11 pkt** lub jedna z szeryfowych czcionek, takich jak **Times New Roman 12 pkt** czy **Georgia 11 pkt**
- marginesy: po 2,5 cm na górze, na dole oraz po lewej i prawej stronie kartki (domyślne ustawienia programu Microsoft Office Word)
- wyrównanie tekstu: do lewej strony z wyjątkiem niektórych cytatów, tytułów i nagłówków, elementów tabeli i grafiki (zasady zostały omówione powyżej)
- podwójna interlinia tekstu (dotyczy to również opisów tabel i rysunków oraz przypisów, ale por. część 7.4.6 w zakresie interlinii w tabelach)
- akapity wcięte (dotyczy to również pierwszego akapitu po śródtytułe, wielkość: jeden domyślny tabulator)
- ponumerowane strony, zaczynając od strony tytułowej (numeracja umieszczona w prawym górnym rogu strony)
- wyłączona opcja dzielenia wyrazów.

ZAŁĄCZNIK B

2. Grafika

Elementy graficzne (np. zdjęcia, rysunki itp.) powinny być przygotowane w jak najlepszej jakości i zapisane w jednym z następujących formatów *.tiff lub *.eps. Czasopisma mogą akceptować także inne formaty plików, np. *.jpg, *.png lub *.pdf. Każdy element graficzny należy przesłać w osobnym pliku.

3. Jeśli będzie to publikacja elektroniczna, zwykle można dołączyć również materiały audio, wideo oraz bazy danych (np. w MS Excel lub SPSS).
4. Uzyskanie zgody właścicieli materiałów wykorzystanych w pracy jest obowiązkiem autora.

Załącznik C

**Przykład zastosowania reguł opisanych
w *Standardach* w artykule naukowym**

Skrócony
tytuł
(*running
head*)

KRÓTKI KWESTIONARIUSZ IPIP-BFM-20

1

Tytuł

Krótki kwestionariusz do pomiaru Wielkiej Piątki IPIP-BFM-20

Autorzy

Ewa Topolewska¹, Ewa Skimina¹, Włodzimierz Strus¹, Jan Ciecuch²,
Tomasz Rowiński¹

Afiliacje

¹ Instytut Psychologii, Uniwersytet Kardynała Stefana
Wyszyńskiego w Warszawie

² Wydział Psychologii, Wyższa Szkoła Finansów i Zarządzania
w Warszawie

Nota o auto-
rach z nume-
rami ORCID
i adresem
korespon-
dencyjnym

Nota o autorach

Ewa Topolewska, <https://orcid.org/0000-0001-8224-7469>

Ewa Skimina, <https://orcid.org/0000-0002-2888-4691>

Włodzimierz Strus, <https://orcid.org/0000-0002-5044-5660>

Jan Ciecuch, <https://orcid.org/0000-0002-2291-8301>

Tomasz Rowiński, <https://orcid.org/0000-0002-4574-5079>

Korespondencja dotycząca tego artykułu powinna być
kierowana do Ewy Topolewskiej, ul. Wóycickiego 1/3 budynek 14,
01-938 Warszawa. E-mail: topolewska.ewa@gmail.com

Informacje
o źródłach
finansowa-
nia

Informacje o finansowaniu

Praca naukowa Włodzimierza Strusa finansowana ze środków
Narodowego Centrum Nauki, grant nr 2012/07/B/HS6/01374.

Praca naukowa Jana Ciecucha finansowana ze środków
Narodowego Centrum Nauki, grant nr 2011/01/D/HS6/04077.

Streszczenie

Najczęściej wykorzystywane kwestionariusze do pomiaru osobowości składają się z dużej liczby pozycji. W ostatnich latach dużą popularnością cieszą się jednak ich skrócone wersje. Niniejszy artykuł jest prezentacją skróconej formy kwestionariusza Goldberga do pomiaru Wielkiej Piątki cech osobowości. Kwestionariusz mierzy pięć cech (ekstrawersja, ugodowość, sumienność, stabilność emocjonalna, intelekt) i składa się z 20 pozycji. Jest skróconą wersją 50-stwierdzeniowego kwestionariusza *Big Five Markers* z zasobów *International Personality Item Pool*, którego polską wersję przygotowali Strus i in. (w druku). W konstrukcji krótkiej wersji została wykorzystana procedura Donnellana i in. (2006), której celem jest maksymalizacja wewnętrznej spójności oraz wzajemnej niezależności skal. Badania zostały przeprowadzone w łącznej grupie $N = 903$ osób w wieku 16–83 lata. Trafność (zweryfikowana w confirmacyjnej analizie czynnikowej oraz analizie korelacji skal kwestionariusza z innymi pomiarami pięciu cech osobowości) oraz rzetelność (mierzona wskaźnikiem alfa Cronbacha) są zadowalające i pozwalają na stosowanie kwestionariusza w badaniach naukowych.

Słowa kluczowe: Wielka Piątka, krótka wersja kwestionariusza, osobowość, cechy osobowości, *International Personality Item Pool*

Zapis nazw
zmiennych
małą literą
(część 3.3.2)

W zapisie
przedziałów
wartości
(np. wieku,
numerów
stron)
stosuje się
półpauzę
(część 3.1.2)

Abstract

The most frequently used measures of personality consist of a large number of items. However, it is their short versions that have enjoyed popularity in recent years. This article is a presentation of the short form of Goldberg's questionnaire for measuring the Big Five personality traits. The questionnaire measures five traits (Extraversion, Agreeableness, Conscientiousness, Emotional Stability, Intellect), and consists of 20 items. It is a shortened version of the 50-item Big Five Markers questionnaire from the resources of the International Personality Item Pool, whose Polish version was prepared by Strus et al. (in press). In constructing the short version, we followed the procedure developed by Donnellan and colleagues (2006), aimed at maximizing the internal consistency and independence of scales. The research was carried out on a group of $N = 903$ people aged between 16 and 83 years. The validity (verified in confirmatory factor analysis and in the analysis of correlations between the questionnaire's scales and other measures of the five personality traits) and reliability (measured by Cronbach's alpha coefficient) are satisfactory and make the questionnaire fit for use in scientific research.

Keywords: the Big Five, short version of the questionnaire, personality, personality traits, International Personality Item Pool

Tytuł artykułu w roli śródtytułu pierwszego stopnia (część 1.1.2)

Krótki kwestionariusz do pomiaru Wielkiej Piątki

4

IPIP-BFM-20

Krótkie kwestionariusze do pomiaru cech osobowości

Śródtytuł drugiego stopnia (część 1.1.1)

W ostatnich latach wzrasta zainteresowanie badaczy krótkimi wersjami kwestionariuszy do pomiaru osobowości (Baldasaro i in., 2013; McCrae i Costa, 2007; Thalmayer i in., 2011). Kilka opublikowanych w języku angielskim i niemieckim skróconych wersji narzędzi do pomiaru osobowości, wykazujących satysfakcjonujące parametry psychometryczne, zysało już popularność wśród badaczy. Są to m.in. 24-stwierdzeniowy kwestionariusz do pomiaru sześciu cech osobowości *The Questionnaire Big Six Scale* (24QB6; Thalmayer i in., 2011); 10-stwierdzeniowe kwestionariusze do pomiaru pięciu cech osobowości: *The 10-Item Big Five Inventory* (BFI-10; Rammstedt, 2007) oraz *Ten Item Personality Inventory* (TIPI; Gosling i in., 2003); *Mini-Markers* (Saucier, 1994), czyli 40-przymiotnikowa wersja oryginalnie liczącej 100 pozycji listy najlepszych leksykalnych wskaźników Wielkiej Piątki (*Big Five Factor Markers*) Goldberga (1992); czy 20-stwierdzeniowy kwestionariusz Mini-IPIP, będący krótką wersją 50-stwierdzeniowego kwestionariusza z zasobów *International Personality Item Pool* (IPIP) do pomiaru Wielkiej Piątki cech osobowości (Donnellan i in., 2006).

Zapis kilku odsyłaczy bibliograficznych w jednym nawiasie (część 2.1.4)

Oddzielenie dwóch różnych informacji w jednym nawiasie (części 3.1.3 i 3.2.1)

Do zalet skróconych wersji kwestionariuszy należy zaliczyć niewielki koszt oraz niedługi czas konieczny do ich wypełnienia (Herzberg i Brähler, 2006). Pozwala to na uwzględnienie pomiaru

Wprowadzenie skrótowca (część 3.2.1)

Odsyłacz bibliograficzny do pracy dwóch autorów (część 2.1.2)

osobowości w badaniach, w których czas jest ograniczony, np. prowadzonych przez Internet (Gosling i in., 2003) lub w badaniach z wielokrotnym pomiarem (np. badania podłużne). Wersje skrócone są znacznie mniej nużące dla osób badanych, zatem ograniczają ryzyko błędów wynikających z przypadkowego zaznaczania odpowiedzi (Thalmayer i in., 2011). Ich zastosowanie jest też dobrym rozwiązaniem w przypadku badanych, którzy mogą mieć trudności z czytaniem (McCrae i Costa, 2007).

Cytowanie
pośrednie
(część 2.1.5)

Reise i Henson (za: McCrae i Costa, 2007) wykazali, że większość zmienności cech mierzonych przez kwestionariusz NEO-PI-R na skalach 8-stwierdzeniowych można z porównywalną jakością zbadać skalami 4-stwierdzeniowymi. Wykorzystali do tego procedurę *computerized adaptive testing* (CAT). W tej procedurze, w celu maksymalizacji precyzji pomiaru, komputer systematycznie dobiera pozycje testowe dla konkretnej osoby badanej w oparciu o informacje wynikające z udzielonych przez nią wcześniej odpowiedzi (Weiss, 2004).

Konstrukcja i stosowanie krótkich wersji kwestionariuszy wiąże się jednak również z pewnymi niebezpieczeństwami. Ograniczenie liczby pozycji może zmniejszać rzetelność skali (McCrae i Costa, 2007), a także zwiększać ryzyko popełnienia błędów we wnioskowaniu na temat związków cech osobowości z innymi mierzonymi konstruktami. Pozycje wyselekcjonowane do wersji skróconej kwestionariusza, mierzącego cechy osobowości, reprezentują je zwykle w zawężonym zakresie, co może utrudnić wykazanie związków z innymi zmiennymi (Credé i in., 2012).

[...]

Procedura skracania kwestionariusza według Donnellana i współpracowników

Proces wyłaniania przez Donnellana i in. (2006) pozycji do wersji skróconej przebiegał w kilku etapach:

1. Za pomocą eksploracyjnej analizy czynnikowej (*exploratory factor analysis* [EFA]) z rotacją Varimax obliczono dla każdej z 50 pozycji ładunek czynnikowy oraz ładunki krzyżowe na pozostałe czynniki.
2. Następnie obliczono średnią z wartości bezwzględnych wszystkich ładunków krzyżowych dla każdej pozycji.
3. Uzyskaną średnią odjęto od wartości bezwzględnej ładunku czynnikowego danej pozycji na właściwy czynnik. Tak otrzymano wskaźnik różnicujący (*discrimination score*), który był wskaźnikiem tego, na ile dana pozycja dobrze mierzy określoną cechę, niezależnie od wpływu innych czynników. Taka procedura miała zapewnić skonstruowanie skal – po pierwsze – wewnątrznie spójnych oraz – po drugie – wzajemnie od siebie niezależnych.
4. Na koniec wybrano dla każdej skali dwie pozycje o najwyższych wskaźnikach różnicujących, mierzące daną cechę wprost oraz dwie pozycje o najwyższych wskaźnikach różnicujących, mierzące daną cechę

Numero-
wana lista,
w której
pozycje są
pełnymi
zdaniami
(część 5.2.1)

Wprowadze-
nie obcoje-
zycznego
terminu
kursywą
(część 4)

odwrotnie, zgodnie z zaleceniami Sauciera i Goldberga (2002), aby skale były pod tym względem zrównoważone.

Autorzy, posługując się opisaną wyżej procedurą, obliczyli dla każdej pozycji testowej wskaźnik różnicujący. Wybór pozycji na jego podstawie był jednak w kilku przypadkach niemożliwy ze względu na kryterium opisane w punkcie 4, według którego każda skrócona skala miała składać się z dwóch pozycji wprost i dwóch odwróconych. Problem polegał na tym, że w skali *Stabilność emocjonalna* w skracanym kwestionariuszu występują tylko dwie pozycje liczone wprost, a w skali *Intelekt* jedynie trzy pozycje odwrócone (Donnellan i in., 2006).

Weryfikację wybranych pozycji Donnellan i in. (2006) przeprowadzili w EFA na innej próbie. Założony model udało się odtworzyć, jednak kilka pozycji nie uzyskało satysfakcjonujących ładunków czynnikowych i w związku z tym zostały one wymienione na pozycje, które w pierwszej EFA zajmowały kolejne miejsca pod względem wielkości wskaźnika różnicującego (w przypadku skali *Sumienność*) lub na pozycje lepiej oddające sens teoretyczny konstrukt (w przypadku skali *Intelekt*; Donnellan i in., 2006).

Procedura zaproponowana przez Donnellana i in. (2006) nie była zatem stosowana mechanicznie. Stanowiła ona raczej zbiór wskazówek dotyczących wyboru pozycji, ale w uzasadnionych

Zapis rzeczowników oznaczających określone miejsce w uporządkowanej kolejności (część 3.3.2)

przypadkach, była ona nieco modyfikowana, jeśli wprowadzone modyfikacje zwiększały szanse na dobór pozycji tworzących lepszej jakości narzędzie.

Dwudziestostwierdzeniowy kwestionariusz do pomiaru

Wielkiej Piątki

Celem prezentowanych badań było stworzenie skróconej (20-stwierdzeniowej) wersji polskiej adaptacji 50-stwierdzeniowego kwestionariusza IPIP-BFM-50 do pomiaru pięciu cech osobowości (Strus i in., 2014), przy zastosowaniu procedury zaproponowanej przez Donnellana i in. (2006).

Pięćdziesięciostwierdzeniowy kwestionariusz, pochodzący z zasobów IPIP został nazwany przez Donnellana i in. (2006) IPIP-FFM, gdzie FFM oznacza *Five Factor Model*. Należy jednak podkreślić, że jest to kwestionariusz, który mierzy pięć podstawowych czynników osobowości w ujęciu tradycji leksykalnej (Goldberg, 1990, 1992). Różnice pomiędzy leksykalną Wielką Piątką (*Big Five*) oraz wywodzącym się z podejścia psychometrycznego Pięcioletniowym Modelem Osobowości (FFM) nie są zasadnicze, a oba terminy są często używane zamiennie (De Raad i Perugini, 2002; John i Srivastava, 1999). Z punktu widzenia zasobów IPIP jest to jednak różnica istotna, ponieważ znajdują się tam zarówno kwestionariusze do pomiaru Wielkiej Piątki leksykalnej, jak i cech z FFM (Saucier i Goldberg,

Rozpoczęcie zdania lub śródtytułu od słownego zapisu liczebników (część 5.1.2)

Pierwsze odwołanie do danej publikacji w akapicie (część 2.1.8)

Używanie skrótowca po jego wcześniejszym wprowadzeniu (część 3.2.1)

Kolejne odwołanie do tej samej publikacji w akapicie (część 2.1.8)

2002). Kwestionariusz 50-stwierdzeniowy, którego skróconą wersję stworzyli Donnellan i in., jest w IPIP kwestionariuszowym odpowiednikiem *Big Five Factor Markers* (BFM), stworzonej przez Goldberga (1992) listy 100 przymiotników, które okazały się najlepszymi leksykalnymi wskaźnikami (markerami) Wielkiej Piątki w języku angielskim. Ponieważ w zasobach IPIP znajdują się również kwestionariusze do pomiaru pięciu cech osobowości w tradycji psychometrycznej (FFM), precyzyjnie rozróżniamy kwestionariusze IPIP-BFM (tradycja leksykalna) i IPIP-FFM (lub IPIP-NEO, tradycja kwestionariuszowa). W związku z powyższym, nazwa używana przez Donnellana i in. nie jest precyzyjna. Dlatego też w dalszej części tekstu będziemy używać skrótu nazwy kwestionariusza IPIP-BFM-50 (por. Strus i in., w druku). Donnellan i in. na określenie 20-itemowej wersji kwestionariusza używają określenia Mini-IPIP. My na określenie naszej 20-itemowej wersji będziemy używali określenia IPIP-BFM-20.

Wykorzystanie w analizach właśnie kwestionariusza IPIP-BFM-50 jest uzasadnione następującymi powodami. Po pierwsze, kwestionariusz ten służy do pomiaru osobowości w powszechnie stosowanym modelu Wielkiej Piątki. Po drugie, jest on polską adaptacją kwestionariusza IPIP-BFM-50, będącego punktem wyjścia również skróconej wersji Donnellana i in. (2006). Pod tym względem, nasze badania są replikacją badań Donnellana i in. Co

istotne, dotychczasowe analizy pokazują, że Mini-IPIP Donnellana i in. pod względem psychometrycznym niemal dorównuje jego 50-stwierdzeniowemu pierwowzorowi (Credé i in., 2012; Donnellan i in., 2006; Thalmayer i in., 2011). Po trzecie, IPIP-BFM-50 dostępny jest w bezpłatnej domenie publicznej www.ipip.ori.org (Goldberg i in., 2006), której powstała również polska wersja <http://ipip.edu.pl/> (Strus i in., 2011, 2013). Po czwarte, kwestionariusz IPIP-BFM-50 jest dostępny w polskiej adaptacji [Strusa i in. \(w druku\)](#). Do decyzji o powtórzeniu procedury zastosowanej przez Donnellana i in., zamiast przyjęcia jego gotowej krótkiej wersji, skłoniła nas argumentacja Thalmayer i in. (2011), zgodnie z którą procedura selekcji pozycji zastosowana przez Donnellana i in. może przynosić nieco różne rezultaty na innych danych. Jest to szczególnie istotne, gdy dane zostały zebrane w innym kraju przy pomocy innej wersji językowej, jak to miało miejsce w naszym przypadku. W Polsce kwestionariusz IPIP-BFM-50 jest adaptacją tegoż narzędzia z języka angielskiego. Można zatem spodziewać się, że niektóre pozycje mogą zachować się inaczej podczas analiz przeprowadzonych na danych z polskiej próby badanych.

Badania własne

Biorąc powyższe pod uwagę, zastosowaliśmy procedurę Donnellana na polskich danych zebranych przy pomocy polskiej wersji IPIP-BFM-50 (Strus i in., w druku). Dokonaliśmy jednak

Cytowanie kilku pozycji tych samych autorów w jednym nawiasie (część 2.1.4)

Cytowanie publikacji przyjętej do druku (części 2.1.4 i 8.2.2)

istotnego rozszerzenia tej procedury o kolejny etap, weryfikujący jakość pomiaru. Efekty doboru pozycji zweryfikowaliśmy w confirmacyjnej analizie czynnikowej (*confirmatory factor analysis* [CFA]), przeprowadzonej na innej próbie. Podczas doboru pozycji wzięliśmy również pod uwagę kryterium alfy Cronbacha.

Dodatkowo zweryfikowaliśmy trafności narzędzia poprzez analizę związków z czterema innymi kwestionariuszami do pomiaru Wielkiej Piątki.

Metoda

Osoby badane

Badanie zostało przeprowadzone metodą papier-ołówek. Wzięły w nim udział 903 osoby w wieku 16–83 lata ($M_{\text{wiek}} = 31,0$; $SD_{\text{wiek}} = 13,8$), wśród których kobiety stanowiły 55%. Osoby badane pochodziły z całej Polski, przy czym większość stanowili mieszkańcy województwa mazowieckiego (73,1%). Znaczna część badanych mieszkała w mieście liczącym powyżej 500 000 mieszkańców (43,3%). W mieście od 100 000 do 500 000 mieszkańców żyło 9,7% badanych, w mieście do 100 000 mieszkańców – 29,7%, natomiast na wsi – 17,2%. Około 31% badanych miało wyższe wykształcenie i tyle samo było w trakcie studiów. Wykształcenie niepełne wyższe zadeklarowało 6,5% badanych, policealne – 2,5%, średnie – 21%, zawodowe – 3,8%, a podstawowe – 3,6%. Badania były prowadzone przez

Zapis niestacystycznych indeksów dolnych (część 4) oraz oddzielenie dwóch elementów zawierających przecinki za pomocą średnika (część 3.1.4)

Zapis wartości procentowych (część 5.1.1)

przeszkolonych studentów, z których każdy badał kilka osób.

Badania były dobrowolne i anonimowe.

Narzędzia

IPIP-BFM-50

W badaniu wykorzystaliśmy pozycje kwestionariuszowe wchodzące w skład kwestionariusza IPIP-BFM-50 (Goldberg, 1999; Goldberg i in., 2006) w polskiej adaptacji Strusa i in. (w druku), na którego podstawie skonstruowaliśmy IPIP-BFM-20.

W skład kwestionariusza IPIP-BFM-50 wchodzi 50 pozycji, po 10 na skalę. Osoba badana udziela odpowiedzi na pięciopunktowej skali od 1 (całkowicie nietrafnie mnie opisuje) do 5 (całkowicie trafnie mnie opisuje). Zarówno kwestionariusz IPIP-BFM-50, jak i IPIP-BFM-20 mierzy pięć cech osobowości w tradycji leksykalnej. W tabeli 1 znajduje się ich krótka charakterystyka zaproponowana przez Strusa i in. (w druku).

Inne kwestionariusze mierzące cechy Wielkiej Piątki

Cechy osobowości zostały zmierzone również przy pomocy czterech innych kwestionariuszy. Były to: (a) kwestionariusz NEO-PI-R Costy i McCrae (1992) w polskiej adaptacji Siuty (2006); (b) kwestionariusz IPIP-NEO-PI-R, mierzący te same cechy osobowości, które mierzy NEO-PI-R, ale pochodzący z zasobów IPIP. Polską wersję IPIP-NEO-PI-R przygotowali Rowiński, Strus, Ciecuch i Wieman; (c) *Big Five Aspects Scales* (BFAS;

Śródtytuł
trzeciego
stopnia
(część 1.1.1)

Przytaczanie
znaczenia
liczb na skali
pomiarowej
(część 3.1.1)

Porządkowa-
nie wntków
w obrębie
akapitu za
pomocą
małych liter
w nawiasach
(część 6.1)

DeYoung i in., 2007), służący do pomiaru pięciu cech osobowości oraz dziesięciu podwymiarów. Polską wersję kwestionariusza przygotowali Strus i in. (2012); (d) kwestionariusz IPIP-45AB5C, służący do pomiaru 45 zmiennych w modelu *Abridged Big Five Dimensional Circumplex* (AB5C) Hofstee i in. (1992). Polskiej adaptacji tego narzędzia dokonali Strus i in. (2013). Pomiary wyżej wymienionymi kwestionariuszami odbyły się w odstępach od dwóch do sześciu tygodni po pomiarze przy pomocy kwestionariusza IPIP-BFM-50.

Plan analiz

Analizy statystyczne przeprowadziliśmy na dwóch grupach badanych, które uzyskaliśmy w procedurze walidacji krzyżowej, zgodnie z którą badaną grupę $N = 903$ osób badanych podzielił losowo na dwie podgrupy (Browne, 2000). Na jednej z nich przeprowadziliśmy statystyki eksploracyjne, a na drugiej – statystyki confirmacyjne.

Na podstawie wyników EFA przeprowadzonej w pierwszej grupie ($n = 467$; $M_{\text{wiek}} = 31,6$; $SD_{\text{wiek}} = 14,4$; kobiety = 57%) wyselekcjonowaliśmy pozycje mające wejść do skróconej wersji kwestionariusza (zgodnie z procedurą opisaną powyżej) oraz wyliczyliśmy wskaźniki alfa Cronbacha dla krótkich skal tworzonych przez wybrane pozycje. W drugiej grupie ($n = 436$; $M_{\text{wiek}} = 30,3$; $SD_{\text{wiek}} = 13,2$; kobiety = 54%) sprawdziliśmy własności

Zapis liczebnika oznaczającego miejsce w numerowanym ciągu, gdy numer występuje przed wyrazem (część 5.1.1)

Oznaczenie liczebności części próby (część 5.2.3)

psychometryczne kwestionariusza składającego się z wybranych 20 pozycji w CFA oraz analizie rzetelności.

Dodatkowo przeprowadziliśmy analizy macierzy wielu cech wielu metod, do której zostały wprowadzone wyniki pomiaru Wielkiej Piątki przy pomocy IPIP-BFM-50, IPIP-BFM-20 oraz czterech innych kwestionariuszy.

Wyniki

Analizy eksploracyjne

Analizy mające na celu wybór pozycji do skróconej wersji kwestionariusza IPIP-BFM-50 przeprowadziliśmy na grupie 1 ($n = 467$). Wszystkie poniżej przedstawione analizy przeprowadziliśmy w programie SPSS Statistics 20. Wyniki EFA na 50 pozycjach IPIP-BFM-50 znajdują się w tabeli 2.

Tabela 2

Zgodnie z wynikami uzyskanymi po zastosowaniu procedury Donnellana, w skład skróconej wersji kwestionariusza IPIP-BFM-50 powinny wejść następujące pozycje: 1, 16, 31, 46 (*Ekstrawersja*); 2, 17, 22, 37 (*Ugodowość*); 8, 23, 28, 43 (*Sumiennosc*); 9, 19, 34, 39 (*Stabilność emocjonalna*) oraz 20, 25, 30, 50 (*Intelekt*). Jednak po takiej selekcji pojawiają się w ramach danego czynnika pozycje o bardzo podobnym brzmieniu. Sytuacja taka ma miejsce w przypadku skal *Stabilność emocjonalna* oraz *Intelekt*. Dla *Stabilności emocjonalnej* są to pozycje 34 („Często miewam zmiany nastroju”) oraz 39 („Często miewam huśtawki nastrojów”).

Wskazanie miejsca w tekście, w którym powinna się znajdować tabela

Przytaczanie treści pozycji testowej (część 3.1.1)

Jak wynika z tabeli 2, wskaźnik różnicujący pozycji 14 („Często martwię się czymś”) jest tylko o 0,02 niższy od wskaźnika różnicującego pozycji 34. Analogiczna sytuacja ma miejsce w przypadku skali *Intelekt*. Pozycje brzmiące podobnie to: 50 („Mam głowę pełną pomysłów”) oraz 25 („Mam świetne pomysły”). Jak wynika z tabeli 2, pozycja 5 („Mam bogate słownictwo”) ma wskaźnik różnicujący niższy tylko o 0,02 od pozycji 25. Ze względu na dążenie do zróżnicowania semantycznego pozycji wchodzących w skład skróconej wersji kwestionariusza IPIP-BFM-50, w ostatecznej wersji narzędzia wymieniliśmy pozycję 34 na pozycję 14 w skali *Stabilność emocjonalna* oraz pozycję 25 na pozycję 5 w skali *Intelekt*.

Zapis nazwy skali kwestionariusza (część 3.3.4)

Dla tak skonstruowanych skal obliczyliśmy wskaźniki alfa Cronbacha. Do analizy wprowadziliśmy pozycje uzyskane po zastosowaniu procedury Donnellana oraz wymianie ze względów semantycznych dwóch z nich: 34 na 14 oraz 25 na 5. Okazało się, że wskaźnik alfa Cronbacha dla 4-stwierdzeniowej skali *Intelekt* jest zbyt niski ($\alpha = 0,57$). Zgodnie z procedurą Donnellana i in. (2006), w skróconej wersji kwestionariusza powinny znaleźć się dwie pozycje mierzące daną cechę wprost oraz dwie pozycje o odwróconej skali. W skład tej skali w kwestionariuszu IPIP-BFM-50 wchodzi trzy pozycje o odwróconej skali: 30 („Nie mam zbyt bogatej wyobraźni”), 10 („Mam trudności ze zrozumieniem

abstrakcyjnych pojęć”) oraz 20 („Nie interesują mnie abstrakcyjne idee”). Aby uzyskać akceptowalną wielkość wskaźnika rzetelności alfa Cronbacha dla skali *Intelekt*, przy równoczesnej realizacji zalecenia o włączeniu do skróconej wersji narzędzia dwóch pozycji z odwróconą skalą, wymieniliśmy jedną z pozycji *Intelektu* o odwróconej skali. Spośród dwóch, wybranych zgodnie z procedurą Donnellana i in. pozycji ujemnie ładujących skalę *Intelektu*, pozycja 20 ma niższy wskaźnik różnicujący (0,33) niż pozycja 30 (0,50). Kierując się wielkością wskaźnika różnicującego, wymieniliśmy pozycję 20 na pozycję 10. Tak uzyskana skala *Intelekt* w grupie testowej ma wskaźnik rzetelności $\alpha = 0,61$.

Ostatecznie w skład kwestionariusza IPIP-BFM-20 wchodzi następujące pozycje: 1, 16, 31, 46 (*Ekstrawersja*); 2, 17, 22, 37 (*Ugodowość*); 8, 23, 28, 43 (*Sumiennosc*); 9, 14, 19, 39 (*Stabilność emocjonalna*) oraz 5, 10, 30, 50 (*Intelekt*).

Analizy konfirmacyjne

Wybrane do skróconej wersji kwestionariusza pozycje wprowadziliśmy do CFA przeprowadzonej w programie AMOS 20. Oszacowanie dopasowania modelu do danych oparto na wskaźnikach RMSEA, CFI oraz SRMR. Za próg akceptowalności modelu przyjmuje się RMSEA i SRMR poniżej 0,08 oraz CFI powyżej 0,9 (Hu i Bentler, 1999; Marsh i in., 2004).

[...]

Zapis greckiej litery prostą czcionką (część 4) oraz podanie wartości statystyki testowej z dokładnością do dwóch miejsc po przecinku (część 5.1.3)

Bibliografia
zaczynająca
się na
kolejnej
stronie
(część 1.1.2)

17

Bibliografia

- Ashton, M. C., Lee, K. (2005). Honesty-Humility, the Big Five, and the Five-Factor Model. *Journal of Personality*, 73(5), 1321–1353. <https://doi.org/10.1111/j.1467-6494.2005.00351.x>
- Baldasaro, R. E., Shanahan, M. J., Bauer, D. J. (2013). Psychometric properties of the Mini-IPIP in a large, nationally representative sample of young adults. *Journal of Personality Assessment*, 95(1), 74–84. <https://doi.org/10.1080/00223891.2012.700466>
- Batinic, B., Wolff, H. G., Haupt, Ch. M. (2007). Construction and factorial structure of a short version of the Trendsetting Questionnaire (TDS-K). A cross-validation using multigroup confirmatory factor analyses. *European Journal of Psychological Assessment*, 24(2), 88–94. <https://doi.org/10.1027/1015-5759.24.2.88>
- Browne, M. (2000). Cross-validation methods. *Journal of Mathematical Psychology*, 44(1), 108–132. <https://doi.org/10.1006/jmps.1999.1279>
- Costa, P. T., McCrae, R. R. (1992). *Revised NEO Personality Inventory (NEO-PI-R) and NEO Five-Factor Inventory (NEO-FFI) professional manual*. Psychological Assessment Resources.
- Credé, M., Harms, P., Niehorster, S., Gaye-Valentine, A. (2012). An evaluation of the consequences of using short measures of the

Zapis bibliograficzny
artykułu
w czasopiśmie
(część 8.1)

Zapis bibliograficzny
książki
(część 8.1)

Big Five personality traits. *Journal of Personality and Social Psychology*, 102(4), 874–888. <https://doi.org/10.1037/a0027403>

De Raad, B., Perugini, M. (2002). Big Five factor assessment: Introduction. W: B. De Raad i M. Perugini (red.), *Big Five Assessment* (s. 1–26). Hogrefe and Huber Publishers.

[...]

Strus, W., Ciecuch, J., Rowiński, T. (2011). Kołowy model struktury cech osobowości w ujęciu Lewisa Goldberga. *Studia Psychologica*, 11(2), 65–93.

Strus, W., Ciecuch, J., Rowiński, T. (10–14 lipca 2012). *Polish version of Big Five Aspects Scales from International Personality Item Pool* [plakat]. The 16th European Conference on Personality, Triest, Włochy.

Strus, W., Ciecuch, J., Rowiński, T. (2013). *Circumplex structure of personality traits measured by the IPIP-45AB5C questionnaire in Poland* [maszynopis wysłany do publikacji]. Instytut Psychologii, Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie.

Strus, W., Ciecuch, J., Rowiński, T. (w druku). Polska adaptacja kwestionariusza IPIP-BFM-50 do pomiaru pięciu cech osobowości w ujęciu leksykalnym. *Roczniki Psychologiczne*.

[...]

Zapis bibliograficzny rozdziału w pracy zbiorowej (część 8.1)

Zapis bibliograficzny wystąpienia konferencyjnego (część 8.1)

Zapis bibliograficzny pracy wysłanej do publikacji (część 8.2.2)

Zapis bibliograficzny pracy zaakceptowanej do publikacji (część 8.2.2)

Tabela 1

Tytuł tabeli
(część 7.4.1)*Charakterystyka pięciu skal kwestionariusza IPIP-BFM-50*

Skala	Przedmiot pomiaru	Wysoki wynik uzyskują osoby, które można scharakteryzować jako:
<i>Ekstrawersja</i>	poziom aktywności, energii oraz towarzyskości i społecznej pewności siebie (asertywności)	aktywne, energiczne, towarzyskie, rozmowne, śmiałe i asertywne
<i>Ugodowość</i>	pozytywne (vs. negatywne) nastawienie do ludzi	ufne, uprzejme, taktowne i serdeczne, a także skłonne do współpracy i pomocy innym
<i>Sumienność</i>	poziom zorganizowania, rzetelności w realizowaniu celów i zadań, a także skłonności do porządku i obowiązkowości	zorganizowane, staranne, dokładne i efektywne w tym, co robią, a także systematyczne i obowiązkowe

Skala	Przedmiot pomiaru	Wysoki wynik uzyskują osoby, które można scharakteryzować jako:
<i>Stabilność emocjonalna</i>	poziom pobudliwości i zrównoważenia emocjonalnego, odporności emocjonalnej i tolerancji na frustrację	spokojne, zrównoważone, niepopadające łatwo w negatywne stany emocjonalne
<i>Intelekt</i>	otwartość intelektualna, kreatywność i wyobraźnia	intelektualnie aktywne i poznawczo otwarte, kreatywne, refleksyjne, mające bogatą wyobraźnię i szeroki zakres zainteresowań

Adnotacja. Źródło: „Polska adaptacja kwestionariusza IPIP-BFM-50 do pomiaru pięciu cech osobowości w ujęciu leksykalnym”, W. Strus, J. Ciecuch, T. Rowiński, 2014, *Roczniki Psychologiczne*, 17(2), s. 332 (<http://czasopisma.tnkul.pl/index.php/rpsych/article/view/3162>). CC BY-NC-ND 4.0.

Podanie informacji o prawach autorskich (część 1.2.1)

Tabela 2

Ładunki czynnikowe w EFA z narzuconymi pięcioma czynnikami po rotacji Varimax, średnia z ładunków krzyżowych oraz wskaźniki różnicujące w grupie 1

Numer pozycji	Treść pozycji	Czynnik					Średnia ładunków krzyżowych	Wskaźniki różnicujące
		1	2	3	4	5		
39n*	Często miewam huśtawki nastrojów.	0,73	-0,01	0,03	0,15	-0,01	0,05	0,68
34n	Często miewam zmiany nastroju.	0,70	0,06	-0,06	0,12	-0,01	0,06	0,64
14n*	Często martwię się czymś.	0,70	-0,12	0,08	-0,04	0,00	0,06	0,62
49n	Często jestem przygnębiony.	0,66	-0,21	-0,10	0,13	-0,01	0,11	0,55
19n*	Rzadko czuję się przygnębiony.	-0,63	0,19	0,05	-0,05	0,01	0,08	0,56
24n	Łatwo mnie zaniepokoić.	0,60	-0,11	0,08	-0,03	-0,10	0,08	0,52
9n*	Zwykle jestem zrelaksowany.	-0,43	0,23	0,08	0,06	0,20	0,14	0,28
45i	Spędzam czas na rozmyśleniach.	0,38	-0,05	0,23	0,06	0,32	0,18	0,14

Adnotacja. Ładunki czynnikowe na właściwy czynnik zostały pogrubione. n = pozycje ze skali *Stabilność emocjonalna*; i = pozycje ze skali *Intelekt*.

* Pozycje, które weszły do ostatecznej wersji IPIP-BFM-20.

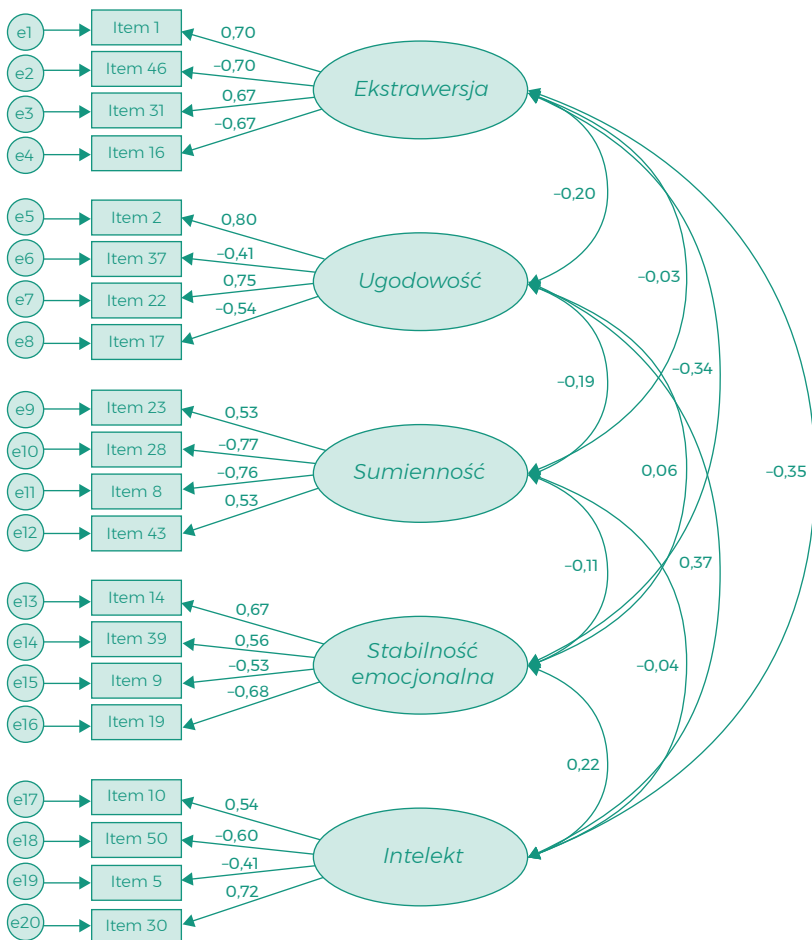
21

[...]

Rysunek 1

Pięcioczynnikowy model krótkiego kwestionariusza do pomiaru Wielkiej Piątki w grupie 2 (n = 436)

Tytuł
rysunku
(część 7.5.1)

Niniejsza publikacja została przygotowana w oparciu o:

- American Psychological Association. (2020). *Publication manual of the American Psychological Association* (wyd. 7). <https://doi.org/10.1037/0000165-000>
- Harasimczuk, J., Ciecuch, J. (2012). *Podstawowe standardy edytorskie naukowych tekstów psychologicznych w języku polskim na podstawie reguł APA*. Wydawnictwo Liberi Libri. <https://liberilibri.pl/standardy-apa-6-pl>

W Standardach wykorzystano fragmenty publikacji wymienionych poniżej:

- Gasiul, H. (2018). Motywacja ludzka i jej źródła. W: H. Gasiul (red.), *Metody badania emocji i motywacji* (s. 223–249). Difin.
- Ledzińska, M. (2020). Paradoks dostępności: perspektywa psychologiczna. W: K. Bargiel-Matusiewicz i M. Ledzińska (red.), *Psychologiczne mechanizmy regulacji z perspektywy zdrowia i choroby* (s. 115–138). Wydawnictwo Liberi Libri. <https://doi.org/10.47943/lib.9788363487423>
- Piotrowski, J. (2018). *Transcendencja duchowa. Perspektywa psychologiczna*. Wydawnictwo Liberi Libri. <https://liberilibri.pl/transcendencja-duchowa>
- Skorupa, S. (10 marca 2021). *Kim jest rodzic-kontener? On wie, jak ogarnąć emocjonalną burzę dziecka*. <https://mamadu.pl/151271,kim-jest-rodzic-kontener-sposob-na-radzenie-sobie-z-emocjami-dziecka>
- Strelau, J. (2019). *Różnice indywidualne. Historia – determinanty – zastosowania* (wyd. 2). Scholar.
- Zaleski, Z. (1991). *Psychologia zachowań celowych*. PWN.
- Żechowski, C. (28 stycznia 2020). *Człowiek, czyli dzieło sztuki*. <https://wiesz.pl/2020/01/28/czlowiek-czyli-dzielo-sztuki/>

Załącznik C został opracowany na podstawie artykułu:

- Topolewska, E., Skimina, E., Strus, W., Ciecuch, J., Rowiński, T. (2014). Krótki kwestionariusz do pomiaru Wielkiej Piątki IPIP-BFM-20. *Roczniki Psychologiczne*, 17(2), 385–402.

ISBN: 978-83-63487-56-0

DOI: 10.47943/lib.9788363487560

liberilibri.pl
apa7.liberilibri.pl